

Dei, provolutusque pedibus ipsius, quibus signis potuit, peccasse se pœnitere innotuit; ipso miserente et benedicente recepit loquelam, omnipotenti Deo famuloque ejus gratias relaturus. Postquam vero defunctus et sepultus est, nocturno silentio subintroierunt fures, aperire sepulcrum volentes propter

A induvias pontificales. Verum tantæ vehementiæ ventus obvius eis fuit, ut cunctæ lampades, quæ in crypta B. Matthæi ardebant, exstinguerentur; et ipsi cadentes in amentiam tam diu jacerent, quousque cleri populique spectaculum fierent.

ACTA PONTIFICALIA.

I.

EX CHRONICO BERTOLDI CONSTANTIENSIS.

CAPUT PRIMUM.

Acta sancti Gregorii usque ad annum 1083.

Anno 1056. Victor papa, misso Hildebrando tunc archidiacono, sed postea apostolico, (120) synodum Turonis generalem collegit: in qua Berengarius, Andegavensis ecclesiæ canonicus, a quo Beringariana hæresis denominatur, synodaliter et præsentialiter pro eadem hæresi examinatur. Qui cum se defendere non posset, hæresin suam coram omnibus anathematizavit et abjuravit, secundum formam, quam sancta et universalis synodus Ephesina præscripsit.

2. Anno 1061. Anselmus episcopus Lucensis papa ordinatus, et Alexander vocatus, (121) satis strenue Simoniacam hæresim destruxit, et ministris altaris cum conjugibus coire juxta canonum statuta cum excommunicatione interdixit, ipsosque laicos clericorum incontinentium officia audire per bannum prohibuit: sicque clericorum incontinentiam satis prudenter refrenavit. Hujus autem constitutionis maxime fuit auctor Hildebrandus, tunc Romanæ ecclesiæ archidiaconus, hæreticis maxime infestus.

3. Anno 1073. Romæ Alexander Papa decessit: pro quo venerabilis Hildebrandus, Romanæ Ecclesiæ Archidiaconus, communi omnium consilio expetit Papa constituendus. Quo audito ipse Archidiaconus, se viribus esse imparem tanto honori, imo oneri, reputans, inducias respondendi petiit: et sic fuga elapsus, aliquot dies ad Vincula S. Petri occultatus latuit. Sed tandem vix inventus, et ad Apostolicam Sedem vi perductus, Papa centesimus quinquagesimus nonus septimo Kalendas Maii ordinatur, et Gregorius VII appellatur: cujus prudentia non solum in Italia, sed etiam in Teutonicis partibus, refrænata est Sacerdotum incontinentia: scilicet quod prædecessor ejus in Italia prohibuit, hoc ipse in tota Ecclesia Catholica prohibere studuit.

(120) Hujus Synodi meminerunt B. Lanfrancus libro contra Berengarium c. 4. et Guitmundus lib. III, qui etiam Gregorium tunc Archidiaconum

B 4. Anno 1074. Legati Sedis Apostolicæ in Alemanniam ad Regem venire, pro ipsius Regis moribus corrigendis: in quorum manus se Rex ipse correctionis sponsione commisit, suumque auxilium Domino Apostolico ad deponendos Simoniacos firmissime promisit. Ipsi etiam Regis Consilarii omnes res Ecclesiarum injuste acquisitas se reddituros, coram ejusdem Legatis sub sacramento promiserunt, quippe qui easdem res a Simoniacis emerint, concilio suo eisdem indignos ad Ecclesiasticum honorem adjuvando. His ita dispositis, Legati Sedis Apostolicæ redierunt.

5. Anno 1075. Hermannus Babenbergensis Episcopus, a Clericis suis pro Simoniacæ hæresi accusatus, a Papa deponitur: cui Rudbertus substituitur. C Gregorius Papa in prima hebdomade Quadragesimæ Synodum Romæ collegit: in qua causam Episcopi Spirensis, sed Simoniaci, examinavit: qui ipsa die cum examinaretur causa Romæ, id est, 6 Kalendas Martii, infirmatus est Spiræ; sed deinde 4 Kalendas Martii, miserabiliter expiravit, quando et a Gregorio Papa definitam suæ damnationis sententiam in Romana Synodo excepit. In eadem Synodo decretum est a Gregorio Papa, ut Clerici, aliquem sacrorum Ordinum gradum et officium pretio adepti, deinceps in Ecclesia non ministrent, nec Ecclesiam pretio acquisitam aliquis retineat, nec deinceps alicui Ecclesiam vendere et emere liceat. Deinde ut a Clericali officio cessent, quicumque se per incontinentiam reprehensibiles exhibent. Item ut populus Clericorum officia nullatenus recipiat, quos prædictas Apostolicas institutiones contemnere percipiat.

D 6. Anno 1076. Henricus Rex, per Simoniacam hæresim, sanctam Ecclesiam fœdare non cessavit: scilicet pro pretio Episcopatus, Abbatias et alia hujusmodi investiendo, et inter alia crimina etiam excommunicatis communicando. Cincius quidam,

fuisse ait.

(121) In Conciliis Romæ habitis anno 1063 et 1065.

Romanus civis, Gregorium Papam, die Nativitatis Domini missarum solennia celebrantem, comprehendit; quem ita comprehensum quidam ex militibus ejusdem Cincii occidere destinavit: sed cum gladium supra caput ejus vibraret, nimio terrore correptus corruit, nec inceptum ictum explere potuit. Cincius autem Papam in turrim suam captum deduxit: quæ postea statim a Romanis penitus dilapidatur, et Papa prudenter eripitur, qui et suo captori vix a Romanis vitam impetravit. Cum autem Rex, jamdudum sæpe a Papa præmonitus, se corrigere nollet, et Papa in admonendo nihil proficeret, ad ultimum mandavit ei quod in Romana Synodo proxima eum excommunicaturus esset, nisi resipisceret: quæ legatio in Octava Nativitatis Domini ad Regem pervenit. Unde Rex, in Septuagesima apud Wormatiam colloquio facto, et alio in Lombardia apud Placentiam, omnes quos potuit obedientiam prædicto Papæ exhibendam abjurare fecit: et missa legatione ad Romanam Synodum, quæ in proxima Quadragesima celebrata est, ipsum Apostolicum ab Apostolica Sede contumaciter jussit descendere. Sed missi ejus turpissime in Synodo tractati, vix a Romanis adjuvante Papa evaserunt. Ipsum autem Regem, Synodo judicante, fidelitate hominum, Regno et communione privavit, et omnes ei ad regnum juratos juramento absolvit. Omnes Episcopos, qui Regi sponte contra Papam faverant, officio et communione privavit: reliquis autem, qui inviti eidem conspirationi intererant, usque ad festivitatem S. Petri inducias dedit.... Wilhelmus Trajectensis Episcopus, multa in Apostolicum conviciatus, subitanea morte absque Ecclesiastica communione, post Pascha mulctatur. Jam omnes pene Principes Regni a communione Henrici se sequestrarant. Mense igitur Octobri colloquium apud Oppenheim a Principibus Regni colligitur, cui Legatio Sedis Apostolicæ interfuit. Ibi Henricus, in Purificatione S. Mariæ tunc proxima se præsentandum Domino Papæ apud Augustam firmissime promisit: nam et illuc Dominum Apostolicum ipse cum Principibus Regni invitavit.

7. Anno 1077, Henricus Rex, propriæ causæ diffidens, et idcirco generalem auctoritatem subterfugiens furtive Italiam contra Papæ præceptum et consilia Principum intravit: et Apostolico, ad condictum diem Augustam tendenti, ante Purificationem S. Mariæ Canusii obviavit: ubi et ab eo per inauditæ humiliationis simulationem, utcumque potuit, non Regni, sed communionis tantum concessionem vix demum extorsit: dato tamen prius sacramento, ut de objectis criminibus ad iudicium Papæ satisfaceret; nec Papæ aut alicui ejus fideli usquam eunti et redeunti aliquam inferre molestiam consentiret. Hoc autem juramentum nec quindecim dies observavit, captis venerabilibus Episcopis Geraldo Ostiensi et

(122) Gregorius, anno 1046 factus Vercellensis episcopus, modo sanus, modo vecors, ipsis Kalendis Maii periit. Consule Ughellum, et Franc. Au-
PATROL. CXLVIII.

A Anselmo Lucensi. Unde et Papa, missis Legatis, Principibus Regni declaravit se parum profecisse in eo: quod illum in communionem receperit, cum Simoniaci et excommunicati non minus tunc foveerentur ab eo quam primum. His ergo auditis, Principes Regni, generali Colloquio apud Forcheim tertio Idus Martii habito, egregium Rudolphum Ducem sibi in Regem sublimarunt: quem septimo Kalendas Aprilis, ubi eo anno medium Quadragesimæ occurrit, coronarunt. Maxima autem nix, quæ eo anno tamdiu totam terram obtexit, in electione novi Regis resolvi tandem cœpit. In die autem consecrationis ejus, per suggestionem Simoniacorum Clericorum, maxima seditio Moguntiaë orta est: ita ut etiam palatium irrumpere vellent, et religiosissimos Clericos et Monachos occidere. Sed dextra Dei Milites novi Principis, licet inermes, ita protexit, ut ne unum quidem ex suis perderent; ex adversariis autem plus quam centum, partim ferro, partim aqua necarentur. Quibus etiam pro homicidiis hujusmodi a Legatis Apostolicæ Sedis talis pœnitentia imposita est; ut singuli aut quadraginta dies jejunarent, aut quadraginta pauperes semel pascerent, nec tamen Ecclesiasticam communionem quasi homicidæ vitarent.

8. Rudolphus Rex, post consecrationem in Sueviam secedens, Regnum sibi subjugavit. Interim Henricus Longobardiaë morabatur ad quem Cincius, civis Romanus, secum ducens captum venerabilem Cumarum Episcopum, nomine Reginaldum, Papiam venit: quippe remunerari volens ab Henrico, eo quod in servitium ejus modo hunc Episcopum, et in præterito anno Dominum Apostolicum, captivaverat. Sed ibi subitanea morte præventus, debitam remunerationem accepit, quam tot sacrilegiis promereri non timuit. Henricus, audita promotione Rudolphi, auxilium Papæ contra illum imploravit, licet supradictum Ostiensem Episcopum in captione adhuc teneri permiserit. Unde et Papa illi respondit, se non posse ejus interpellationi satisfacere, quamdiu apud illum S. Petrus in Legato suo ligatus teneretur. Frustrata ergo supplicatione sua, animum in tyrannidem convertit: nec jam Regnum per justitiam, sed per violentiam obtinere cogitavit. Rex autem Rudolphus apud Augustam gloriosissimum Pascha celebravit cum Legatis Apostolicæ Sedis: ex quibus unus, religiosissimus Abbas Bernhardus, Romam dirigitur: sed ab Udalrico Comite de Lentzburg, Henrici complice, captus et prædatus, annum pene dimidium in captivitate mansit: quem Cluniacensis Abbas de manibus Henrici vix demum eripuit . . . Vercellensis Episcopus (122), depositi Regis Cancellarius, cum omnibus suis sequacibus colloquium generale circa Kalendas Maii in Runcalibus condixit, ut, si aliquo modo posset, Gregorium Papam deponeret: sed ipse ad eundem terminum, gustinum ab Ecclesia in Episcopis Pedemontanaë regionis.

absque Ecclesiastica communione, vitam simul et Episcopatum, heu! miserabiliter deposuit, quo ille Papam nefaria presumptione statuit deponere. Non multo post interitum (122*) Præfectus Romanæ Urbis, indefessus miles S. Petri contra schismaticos, a quodam fautore Henrici crudeliter occiditur: ad cuius corpus in parvo tempore plusquam viginti miracula contigerunt, ut fidelium virorum relatione didicimus. Imbrico (123) Augustensis Episcopus, qui in præterito Pascha Rudolpho Regi fidelitatem juravit, nil de perjurio curans, Henrico adveniendi adhæsit: et apud illam quadam die Missam faciens, hanc sibi conditionem miser imposuit, ut sacræ Oblationis perceptio in iudicium ei proveniret, si Dominus ejus Henricus Regnum sibi injuste usurparet. Post hanc temerariam perceptionem, parvo quod supervixit tempore usque ad mortem, nunquam se sanum de lecto levavit. Nam circa Kalendas Julii, absque Ecclesiastica communione defunctus est. Item Sigehardus (123*), Aquileiensis Patriarcha, in auxilium Henrico contra bannum Apostolici armata manu veniens in amentiam vertitur apud Ratisponam, et ex ipso itinere repentina morte intercipitur: sicque domum, non absque aliquibus suorum funeribus, in corpore et anima mortuus, reportabatur.

9. Papa utrique Regi ex parte S. Petri præcepit, ut treugas ad invicem facerent, ad adventum ejus ad Teutonicas partes pro dirimenda lite non impedirent, sed debitum consilium et auxilium ad hoc iter ei præberent. Legatis autem suis, qui adhuc in Teutonicis partibus morabantur, præcepit, ut ex duobus Regibus illum excommunicarent, qui prædictæ legationi non obediret; obedientem vero ex parte S. Petri in Regno confirmarent: quod et non multo post factum est, scilicet in die sequenti post festivitatem S. Martini Goslare, Henrico pro inobedientia iterum excommunicato, Rudolpho pro obedientia in Regnum sublimato. Nam Henricus prædictam legationem Papæ nec suscipere dignatus est, nec animum ad treugæ compositionem, sed ad tyrannidis crudelitatem intendit.

10. Anno 1078. Henricus iterum Apostolicæ Sedi de sua, quasi injusta, damnatione conqueritur: unde Gregorius Papa, facto Concilio mense Martio (in quo Concilio facta est exceptio quarundam personarum de Henriciana excommunicatione, et hoc utique ad tempus; id est, uxorum, filiorum, servorum, et reliquorum, qui non scienter, saltem non libenter excommunicatis sociantur), idoneos Legatos iterum destinavit, qui, facto generali Colloquio, causam Regni juste determinarent: et omnes synodali sententia damnavit, quicumque impedirent ne Colloquium fieret. Quod Rudolphus libentissime

voluit fieri. Henricus autem, utcumque potuit, impedire non cessavit. Nam contra Apostolicum præceptum, maxima multitudine flagitiosorum adunata, procinctum in Saxoniam paravit: cui Rex Rudolphus apud Struvam cum exercitu obviavit, et illo fugato ipse campum victoriæ obtinuit 7. Idus Augusti. Occubuit tamen ibi ex parte Rudolphi (124) Wezel venerabilis Magdeburgensis Episcopus, et Wormatiensis Episcopus (124*) captus est. Infinita autem multitudo utrimque occubuit, plures tamen et excellentiores ex parte Henrici. Facto autem alio Concilio Romæ 10 Kalendas Decembris, utriusque Regis Legati, licet non eadem veritate, in Synodo juravere quod Domini eorum non impedirent colloquium pro causa Regni statuendum. Unde et Papa ea vice inter eos judicare non potuit, quamvis bene sciret cui parti magis justitia faveret. In Synodo ista Berengarius Andegavensis Canonicus, ut ab hæresi sua resipisceret, synodaliter, convenitur, eique induciæ usque ad proxime futuram Synodum dantur.

11. Anno 1070. Gregorius Papa Synodum Romæ mense Februario collegit: in qua Berengarius, jam tertio convictus, hæresim suam abjuravit et anathematizavit. In eadem Synodo Henricus Aquileiensis Patriarcha Papæ juravit nulli se deinceps communicaturum quem sciret a Papa excommunicatum. In hac Synodo Papa Presbyteros, deinceps in fornicationem lapsos, absque spe recuperationis deposuit. . . . Legati Regis Rudolphi super Henricum proclamaverunt, eo quod totum Regnum confundere, et sanctam Ecclesiam conculcare non cessaret. Iterum ergo Papa Legatos suos, pro causa Regni determinanda, ad Teutonicas partes destinavit, videlicet venerabilem Petrum Albanensem Episcopum . . . cum quo Udalricus Paduanus Episcopus in legationem destinatur. Legatus autem Henrici Legatos Papæ, priusquam abirent, in eadem Synodo jurejurando securos fecit de conductu et obedientia Domini sui. Item Legatus Rudolphi de obedientia Domini sui juravit in Synodo. Legati ergo Sedis Apostolicæ in Teutonicam terram pervenientes, obedientiam Rudolphi et inobedientiam Henrici indubitanter probaverunt: quod et postea, cum redirent, Papæ viva voce protestati sunt.

12. Anno 1080, Gregorius Papa Synodum Romæ mense Martio collegit, ad quam Teutonicis partibus prædictæ Sedis Apostolicæ Legati redierunt, et omnimodam Rudolphi obedientiam et Henrici inobedientiam Domino Apostolico renuntiaverunt: unde ipse in fine Synodi Henricum deposuit, ipsumque cum omnibus suis fautoribus anathematizavit, et Rudolphum Apostolica auctoritate in regia

(122*) Paulo numer. 40 Cincius; Petro Damiani, Cinthius.

(123) Imbrico Augustæ Vindelicorum creatus Episcopus ab Henrico IV, anno 1064, mortuus 3 Augusti anno 1077 a Bruschio satis laudatus.

(123*) Sigehardus, Ughello Sigiardus seu Singifredus, Germanus, præfuit ab anno 1068 ad 1077.

(124) Wezel, in priore Vita Werinharius capit 12, not. 91

(124*) Adelbertus, de quo ibidem actum. *

dignitate confirmavit. Unde æmulus ejus, congregata multitudine schismaticorum sive excommunicatorum, apud Brixinam legitimum Papam abjuravit; et Guibertum Ravennatem quondam Episcopum, sed jam triennio a Papa Gregorio irrecoverabiliter depositum et anathematizatum, sibi non in Papam, sed in hæresiarcham elegit. Deinde apud Moguntiam Conventu facto, eandem ipsam electionem a quibuscumque potuit confirmari fecit. Jam autem mediante Octobri, Henricus expeditionem in Saxoniam iterum parans, a militibus Rudolphi itinere unius diei fugatur, quamvis in eadem congressione Rudolphus Rex piæ memoriæ occubuerit. His temporibus Henricus tam Italiam adeo conturbavit, ut nullus secure ad Limina Apostolorum posset ire, qui non prius abjuraret quod ad Papam Gregorium diversurus non esset.

13. Anno 1081. Henricus, post obitum Regis Rudolphi, Veronam in Pascha venit: et inde ad invadendam Romam, cum suo non Apostolico sed apostata Guiberto, utpote Domini Apostolici non semel perjuro et anathematizato, profectus, sed mox regressus est. Eodem tempore Principes Regni Teutonicorum, scilicet Archiepiscopi, Episcopi, Duces, Marchiones et Comites, Conventu facto, Hermannum nobilem virum sibi in Regem elegerunt.

14. Anno 1082. Henricus in Italiam, assumpto apostata suo Guiberto, iterum Romam invasurus proficiscitur, advocata multitudine schismaticorum: ibique ea æstate moratus, pene incassum laboravit, quia eum nec hac vice Romani intrare permiserunt. Ignem quoque in domum S. Petri per quemdam traditorem immittere voluit, sed Dei misericordia protegente non potuit: cogitavit enim ut de improvviso portas irrumperet, si Romani, derelictis propugnaculis, ad incendium restinguendum concurrerent: sed Dominus Apostolicus huic versutiæ obviavit. Nam primum viso incendio omnes milites Romanos ad gubernacula defendenda transmisit, ipseque solus, fiducia S. Petri fretus, facto signo Crucis contra incendium, ignem ulterius progredi non permisit. Igitur Henricus, capto venerabili Episcopo (125) de Sutria aliisque nonnullis, suoque apostata Guiberto in Tiburtina urbe ad infestandos Romanos derelicto, ipse Longobardiam revertitur.

CAPUT II.

Res gestæ ultimis duobus annis. Obitus, sepultura.

15. Anno 1083. Iterum Henricus, cum multitudine schismaticorum sive excommunicatorum, ante Pentecosten Romam, impugnaturus aggreditur;

(125) Bonizonem alibi appellat ipse Bertholdus, ait autem de eo Ughellus tomo II Italiæ sacræ, quod floruit anno 1078, et post varia duraque exilia, a Catholicis Insubribus Placentinæ civitatis Præsul adlectus est; demumque ab hæreticis captus, utroque orbatus oculo, ac ceteris membris per exquisita tormenta truncatus, nobilem martyrii palmam adeptus est anno 1080.

(125*) Hi erant Otto dein Urbanus II Papa, B. Petrus Igneus et Joannes anno 1066 factus Portuensis Episcopus, semper fidelissimus summis Pon-

A sicque Guibertum Ravennatem, perjurum, depositum et anathematizatum, apud S. Petrum inthronizavit; non per Ostiensem, et Albanensem, et Portuensem (125*) Episcopos, qui hoc privilegium habent ut et Papam consecrent, sed per Mutinensem et Ariminensem Episcopos (126), utpote jam multis annis depositos et anathematizatos. Statim ergo juxta S. Petrum quemdam monticulum, nomine Palatiolum, in castellum (erexit); eique milites multos, ut impugnarent Romanos, imposuit, qui eum Transtiberinas urbis regiones nullo pacto intrare permittebant. Multi tamen ex Romanis consenserant, partim pretio inducti, partim multis promissionibus seducti, omnes autem æqualiter jam triennii impugnatione nimium fatigati. Quid plura?

B Omnes pene Romani, præter Principem Salernitanum, hoc laudaverunt, ut Papa Gregorius Synodum in medio Novembri colligeret Romæ, cujus Synodi statuta de causa Regni, nec Henrico nec Romanis, imo nulli penitus liceret prævaricari. Henricus quoque iturus ad illam Synodum et redituris securitatem jurejurando fecit: unde et Papa omnes religiosos Episcopos et Abbates ad Synodum litteris suis vocavit. Reverso ergo Henrico Longobardiam, milites ejus, quos in castello prope S. Petrum dimisit, repentina mors fere omnes invasit. Inter quos et Udalricus Goscezhim absque Ecclesiastica communione, heu miser! interiit, auctor hujus schismatis et incensor conspiracy. Ex quadringentis autem militibus, qui in illo castello pro custodia dimissi sunt, vix triginta gladium S. Petri, ut aiunt, concessa vita evaserunt: ipsum autem castellum a Romanis penitus solo adæquatum est. Henricus ergo (Ravennate suo interim Ravennam transmissa) ad prædictam Synodum profectus est, quo et Legati Teutonicorum Principum ire debuerant; sed ab Henrico in via apud Forum Cassii (127) capti sunt circa festum S. Martini, licet omnibus Synodum illam petentibus securitatem juramento promiserit: unde et Romani multa contra Henricum murmurare cœperunt. Erant autem religiosissimi Monachi et Clerici, quos in captivitate fecit cruciari: cum quibus et Ottonem venerandum Ostiensem Episcopum captivatum, videlicet ad ipsum ab Apostolica Sede

D transmissum: multi tamen ex Francigenis ad illam Synodum tam Episcopi quam Abbates pervenerunt. Meliores autem Episcopi et Domino Apostolico magis necessarii, id est Hugo Lugdunensis, Anselmus Lucensis, Reginaldus Cumanus (128), specialiter ab Henrico ad Synodum pervenire prohibiti sunt.

tificibus, et qui potissimum Urbanum II promovit, uti testatur Leo Ostiensis lib. IV Chronici Casinensis cap. 2.

(126) Isti erant Herebertus Mutinensis, creatus anno 1054, fato functus anno 1094, et Obizzus, electus anno 1071.

(127) Forum Cassii. Urbs olim Episcopalis, nunc vicus in Patrimonio S. Petri, 7 milliaribus Viterbo in Austrum distat.

(128) De his autem in priori Vita num. 101, 102, 122, ubi nostra Annotata inspicienda.

Dominus tamen Papa Synodum tribus diebus solentiner celebravit; et, ne Henricum iterum specialiter anathematizaret, vix a Synodo est exoratus: omnes tamen excommunicavit, quicumque aliquem ad S. Petrum et Papam venientem impedirent quoquomodo.

16. Sed jam advenit terminus ad quem Romani, nesciente Papa, hoc Henrico se effecturos juraverant, ut eum Gregorius Papa incoronaret, aut alium quem ipsi illo expulso eligerent. Quod juramentum, licet in præterita æstate factum fuerit, omnes tamen intimos papæ usque ad terminum pene latuit. Advéniente ergo termino, Romani Papæ de juramento manifestaverunt, dicentes se hoc jurasse, non ut Papa solenniter regali unctione incoronaret, sed tantum simpliciter ut ei Coronam daret. Annuit ergo Papa eorum votis, ut eos a juramento absolveret, videlicet Henrico, si vellet cum justitia, sin autem cum maledictione, Coronam daret. Unde Romam mandaverunt ut veniret ad accipiendam Coronam cum justitia si vellet; sin autem, de castello S. Angeli per virgam sibi demissam a Papa reciperet. Sed Henrico utrumque recusante, alium Legatum illi direxerunt, quod juraverint, nec se eo juramento detineri obnoxios: igitur Domino Papæ multo firmitus, quam pridem, consilio et auxilio adhæsere. Henricus autem multo instantius, pro eis suæ parti applicandis, nunc minando, nunc promittendo laboravit; multumque tempus circa Romam moratus, huic negotio invigilavit. Sed jam septennio totum Romanum imperium civili bello, nimio schismatis dissidio laboravit, aliis quidem Domino Apostolico, aliis autem Henrico faventibus, et ob hoc utrimque totum Regnum præda, ferro et igne miserabiliter devastantibus. Paucissimi Catholici Episcopi ex parte Apostolici remanserunt: qui et propriis Sedibus expulsi, suis gregibus providere non permittebantur. Quapropter omnes pene religiosi, sive Clerici sive laici, in aliqua monasteriorum latibula hujusmodi mala declinaverunt: ne videlicet devastationem sanctæ Ecclesiæ cernerent, cui in nullo adminiculari possent: satius enim illis videbatur, ut saltem seipsos delitescendo salvarent quam pro aliis incausum laborando, cum eisdem perirent.

17. Anno 1084. Henricus in Romanorum finibus hiemavit, ibique Guibertum Ravennatem suum Romanam venturum expectavit, ut ab eo apud S. Petrum incoronaretur, eo quod Gregorium Papam ad hoc flectere non posset, et eum, nisi legitime reconciliatum, incoronare vellet. His temporibus Constantinopolitanus maximam pecuniam Henrico quondam Regi transmisit, ut Ruodbertum Wiscardum (129) Ducem Calabriae et Apuliae conjuratum militem Domini Papæ, in ultionem ejusdem Regis,

(129) Robertus Guiscardus anno 1080 reconciliatus Papæ.

(130) Leo Ostiensis lib. III cap. 53 hanc incendii causam affert: *Ex consilio, inquit, Cencii Romanorum Consulis ignem in Urbem immisit. Romani igitur re inopinata percussi, ac in igne extinguen- do dum*

A bello appeteret... Sed Henricus acceptam pecuniam, non in procinctum contra Ruodbertum, quod juramento promisit, sed ad conciliandum sibi vulgus Romanum expendit: cujus adjutorio Lateranense palatium feria quinta ante Palmas, cum suo Ravennate Guiberto, intravit. Nobiles autem Romani, præter admodum paucos, cum Domino Papa Gregorio tenuerunt qui et quadraginta obsides ei dederunt, Papa autem in castellum S. Angeli se recepit, omnesque Tiberinos pontes et firmiores Romanorum munitiones in sua obtinuit potestate. In die Resurrectionis Dominicæ Henricus, ab hæresiarcha suo Ravennate, Coronam non gloriæ, sed confusionis accepit... Erat enim ipse Ravennas Archiepiscopus, et omnimodam obedientiam Romano Pontifici juravit, quam et nullo tempore fideliter executus est; sed non multo post, spreto juramento, singulari contumelia contra Apostolicam Sedem erigitur: unde ab Apostolica Sede et ab Episcopis totius Ecclesiæ in Romana Synodo, post canonicas inducias, irrecoverabiliter deponitur et anathematizatur: nec hoc semel, nec in una Synodo, sed in omnibus Synodis, quotquot in sexennio Romæ celebratæ sunt.. Quapropter et Henricus ab eodem incoronatus damnationem ejus hereditasse non dubitatur, similiter et omnes, quicumque aliquid, quod a Domino Papa suscipiendum esset, a prædicto hæresiarcha quasi susceptum usurpaverunt. Morabatur autem Henricus in Lateranensi palatio cum Ravennate suo, nec a fidelibus Papæ per civitatem ad S. Petrum transire permittebatur: sed in ipsa Paschali hebdomada fideles aggreditur, in qua congressione quadraginta pene inter mortuos et vulneratos perdidit (nam reliqui fugerunt), ex parte autem Domini Papæ nec unus cecidit.

18. Robertus Wiscardus, Dux Normannorum, in servitium S. Petri, post Kalendas Maii Romam armata manu invasit, fugatoque Henrico totam Urbem Gregorio Papæ rebellem, penitus exspoliavit, et majorem ejus partem igni consumpsit (130), eo quod Romani quemdam ejus militem vulneraverunt. Deinde acceptis obsidibus a Romanis, et in castello S. Angeli, quod domum Theodorici dicunt, reservatis, ipse ad recuperandam terram S. Petri reversurus, in brevi plurima castella et civitates Domino Papæ recuperavit. Henricus autem Ruodberto resistere non valens, ad partes Teutonicorum satis festinanter revertitur... Dominus autem Papa, collecta Synodo, iterum sententiam anathematis in Guibertum hæresiarcham et Henricum et omnes eorum fautores promulgavit: quod et in festo S. Joannis Baptistæ præterito jam dudum Romæ fecit, cum Henricus adhuc ibi moraretur. Hanc sententiam Legati Sedis Apostolicæ, videlicet Petrus Albanensis

essent intenti, Dux confestim cum exercitu ad arcem S. Angeli properans, Pontificemque inde abstrahens Romam sine mora egressus, Papam Gregorium ad hoc monasterium usque deduxit: quem Apostolicum usque ad ipsius exitum cum Episcopis et Cardinalibus, qui eum secuti fuerunt, sustentavit.

Episcopus in Francia, Otto Ostiensis Episcopus in terra Teutonicorum usquequaque divulgantur. Ostiensis quoque cum in Alemannia moraretur, sanctæ Constantiensi Ecclesiæ jam dudum viduatæ Catholicum Pastorem ordinavit, scilicet Gebhardum, Bertholdi Ducis filium... undecimo Kalendas Januarii Episcopum consecravit, quem pridie, id est in festo S. Thomæ, cum aliis Clericis Presbyterum fecit : inter quos et horum Chronicorum scriptorem in eadem solennitate in Presbyterum ordinavit, eique potestatem ad suscipiendos pœnitentes ex Apostolica auctoritate concessit.

19. Anno 1085. Jam Deus omnipotens famulum suum Gregorium Papam nolens diutius laborare, imo pro laboribus suis digne remunerare volens, de hujus vitæ ergastulo eum vocavit. Nam aliquanto tempore graviter corpore infirmatus, sed in defen-

sione justitiæ usque ad mortem firmissimus, Salerni diem clausit extremum. De cujus obitu omnes religiosi utriusque sexus, et maxime pauperes, doluerunt : erat enim Catholicæ religionis ferventissimus institutor, et Ecclesiasticæ libertatis strenuissimus defensor. Noluit sane ut Ecclesiasticus ordo manibus laicorum subjaceret, sed eisdem et morum sanctitate, et ordinis dignitate præemineret. Quod illum latere non poterit, quicumque ejusdem Apostolici Registrum diligenter perlegerit. Postquam autem in gubernatione Sedis Apostolicæ, imo totius Ecclesiæ, duodecim annos et unum mensem legitime decertavit, tandem ex hac luce anno Incarnationis Dominicæ 1085, indictione 8, 8 Kalendas Junii subtractus, supernæ vocationis βραβεῖον accepisse non dubitatur, sepultus Salerni in ecclesia S. Matthæi, quam ipse eodem anno dedicavit.

II.

EX LIBRO MS. CENSUALI CENTII CAMERARII,

POSTEA HONORII III,

Collato cum ms. Nicolai Cardinalis de Arragonia (131).

CAPUT PRIMUM.

Electio Gregorii; Centii Romani et Guiberti Ravennatis machinationes punitæ; Henrici ad depositionem Pontificis progressa insolentia castigata.

1. Gregorius VII, natione Tuscus, patria Suanensis, oppido Ronaco (132), ex patre Bonito, sedit annis 12, mense uno, diebus quatuor. Defuncto Alexandro Papa, et in Lateranensi ecclesia honorifice tumulato, dum Hildebrandus Archidiaconus adhuc esset in ejus obsequiis occupatus, repente factus est in ipsa ecclesia maximus Clerici et Populi Romani concursus, clamantium et dicentium, Hildebrandum Archidiaconum Beatus Petrus elegit. Quo audito idem Archidiaconus expavit, et quasi extra se raptus cucurrit ad pulpitem, cupiens populum ipsum frementem (133) sedare et a sua intentione retrahere. Sed Hugo Candidus Cardinalis, ubi omnium vota in eundem Archidiaconum convenisse indubitanter cognovit, citius percucurrit ad populum; et in hunc modum alloquitur, dicens : Ecce, charissimi fratres,

B scitis et indubitanter cognoscitis quod a diebus B. Leonis Papæ hic Archidiaconus, tamquam vir prudens et probatus, hanc sacrosanctam Romanam Ecclesiam plurimum exaltavit, et civitatem istam ab imminentibus periculis liberavit : unde, quia idoneiorem ad Ecclesiæ regimen et Urbis defensionem invenire nequimus, Nos, Episcopi et Cardinales, in nomine Domini, unanimiter ipsum nobis et vobis in Pastorem et Episcopum animarum vestrarum eligimus. Et continuo (134) universitate Populi et Cleri acclamante, Dominum Gregorium Papam sanctus Petrus elegit, indutus rubea chlamyde (sicut moris est) et Papali mitra insignitus (135), invitatus et mœrens in Beati Petri cathedra fuit inthronizatus.

2. Altera autem die apud semetipsum sollicitamente pertractans, ad quam grave periculum devenisset, æstuaræ cœpit, et nimis dolere : sed cum aliam excusationem de relinquendo Papatu non invenisset, nuntios ad regem Henricum celeriter destinavit, per quos et electionem de se factam ei aperuit, et ne

(131) *Nicolaus Rosellus*, ex Ordine Prædicatorum assumptus, de Aragonia dictus, quia patria Tarraconensis perpetuo fere mansit apud Arragoniæ Regem Petrum : is hunc præmittit titulum : *De Gregorio Papa VII, qui cœpit an. Domini 1703, regnante Henrico Imperatore hujus nominis III.*

(132) *Nicolaus, Ronaco*; Ms. nostrum, *Raonaco*; ignobile id oppidum fuisse oportet in diocesi Suanensi, cujus hodie nec nomen quidem in tabulis topographicis reperitur : quod ipsum haud modicum præjudicium affert generis nobilitati, a Comitibus

Petilianensibus et Suanensibus accersitæ : non tamen eam peremptorie excludit : et infra ex Ms. nostro adducemus aliquid, quod e converso eam affirmare possit.

(133) *Nicolaus, frequenter.*

(134) Hoc, *Continuo*, restringendum erit ad solam acclamationem populi; si verum est quod *diebus aliquot occultatus latuit*, ut habet Bertholdus.

(135) Aliande sciebam, electo mox Purpuram injici solitam : de Mitra invenies in Actis S. Petri Cœlestini, descriptis a Card. S. Georgii l. III v. 186

assensum præberet ipsum attentius exoravit : quod si non faceret, certum sibi esset quod graviores et manifestos ipsius excessus impunitos nullatenus toleraret. Rex vero, ubi electionis veritatem cognovit, electioni ejus assensum præbuit : et statim Gregorium Vercellensem Episcopum, Italici Regni Cancellarium, ad Urbem transmisit, quatenus auctoritate Regia electionem ipsam confirmaret, et consecrationi ejus interesse studeret. Quod sine dilatione factum est : nam et infra octavas Pentecostes in Presbyterum est ordinatus, et in Natali Apostolorum in Romanum Pontificem consecratus. Percepta igitur Apostolicæ dignitatis plenitudine, eundem Regem benigne ac paterne commonuit ut Matri suæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ se devotum et subjectum filium exhiberet, atque ab Episcopatum et Ecclesiarum venditione omnino quiesceret : ad quod pium opus efficaciter prosequendum transmittere studuit matrem ipsius Agnetem Imperatricem (136), una cum Gherardo Ostiensi, Uberto Prænestino, et R. (137) Cumano Episcopis : qui ejusdem Pontificis legatione suscepta usque in Bavariam transeuntes, ad Regis præsentiam pariter accesserunt. Receptis igitur affectuose Legatis ipsis, et digno cum honore tractatis, cum per dies plurimos Rex de sua emendatione sanctæ commonitionis verba mansuete ac patienter audiret, quinque nobiles viros familiares suos, ab Alexandro Papa excommunicatos, vix a consortio et societate sua removit, Synodum vero in regione ipsa celebrare Legatis nequaquam permisit ; allegans per Lemarum (138) Bremensem Episcopum, vices Romani Pontificis Moguntino Archiepiscopo in Germania, sicut in antiquis Ecclesiæ suæ privilegiis continetur, esse concessas. Cui Legati Sedis Apostolicæ sic responderunt : De Legationis officio Venerabilis Fratris certum tibi esse debet, quod neque auctoritas canonica neque mos ecclesiasticus habet, ut ultra obitum ejus qui dederat Romani Pontificis protendatur. Præterea sicut in quodam primi Leonis

(136) De hac Saxonicum Ms. Chronicon, usque ad finem fere sæculi XII pertingens, ita habet : *Anno Domini 1609 Agnes Imperatrix, Mater Regis H. tædio affecta, vel potius divinitus compuncta, Ducatum Bavarie deposuit ; et Regni gubernacula penitus spernens pro Christo, Romam se contulit : ibique dignis pœnitentiæ fructibus mira inserviens humilitate, post aliquot annos in Domino migravit, scilicet an. 1077, ut constat ex Epitaphio, apud Baronium. Ex labore autem hujus legationis pro Sede Apostolica susceptæ intellige, quam ejus fuerit studiosa. Res ipsa adscribitur an. 1074.*

(137) Cumanæ Ecclesiæ, ante finem sæculi 13 extinctæ, vix sex Episcopos potuit nominare Ughellus t. VI Italiæ sacræ : habes hic quem iis addas pro an. 1074. R. puto Rogerium, Robertum, Rolandum, vel quid simile : aliorum nominum, similiter per initialem litteram scriptorum a Centio, facile fuit supplere defectum.

(138) *Lemarum Buvarum* vocat Albertus Stadenis, docetque Alberto suffectum an. 1077 annis 30 sedisse, obiisse 1101, 17 Kal. Junii, cui Humbertus successerit. Ejus excommunicationem confirmatam

A Papæ Capitulo continetur (139), Romanus Pontifex ita Episcopis vices suas committit, ut in partem sollicitudinis sint vocati, non in plenitudinem potestatis. Sed ut breviter ad finem hujus controversiæ veniamus, Synodo hac sagacitate disturbata, et eodem Bremensi pro inobedientia et rebellionem ab officio Sacerdotali suspenso, Legati a Rege amplis muneribus honorati, cum ejus gratia et benigno responso, incolumes ad urbem redierunt Romanam.

3. Evolutis autem paucis diebus, Hermannus Bambergensis Episcopus, qui pro susceptione (140) Pallii Romam venerat, convictus de Simonia in conspectu Gregorii Papæ, Episcopalis et Sacerdotalis officii depositionem incurrit, et in locum ejus per mandatum ejusdem Pontificis alius est subrogatus : de Constantiensi quoque (141) Antistite idem factum est. Interea nihil mali de Rege Henrico suspicans Gregorius Papa Romanus, generale Concilium convocavit, in quo Guibertus Ravennatensis, cum Episcoporum diversarum Provinciarum immensa multitudine, sedit. Præterea et egregia Comitissa Matildis, Aczo Marchio (142), et Gisulfus Salernitanus Princeps eidem non defuere Concilio : sed inter cetera ipsius Concilii acta Normanni et Robertus Guiscardus excommunicati fuerunt. Soluta itaque Concilio, et redeuntibus ad propria cæteris, qui fuerant convocati, Guibertus Ravennatensis cum Papa Gregorio, in dolo, utpote qui ad Papatum jam anhelabat, remansit. Et quoniam uniuscujusque proprium solet esse, ut qualis ipse fuerit, tales sibi et alios conjungi velit, quoscumque in Roma facinorosos et adversarios Pontifici reperit, muneribus vel promissis favorabiles sibi et juratos facere studuit : inter quos illum sceleratissimum virum Centium, Præfecti Stephani filium, de quo supra (143) fecimus mentionem amicum et secretarium acquisivit, et cum eo contra Patrem suum nequiter se armavit. Hic inter alia, quæ impune fecerat mala, excelsam turrim supra pontem S. Petri construxerat, et a

deinde legimus in Synodo Roman. an. 1075.

(139) Capitulum istud necdum inveni.

(140) Bullam Leonis IX Hartwico Bambergensi Pallium concedentis, intuitu Clementis II et S. Henrici imperatoris ibidem quiescentium, dedimus in Chronologia Pontificia agentes de Clemente isto : quam tamen in Appendice ad ipsum Leonem fateamur non esse usquequaque sinceram. Veritas tamen facti ex hoc Centii loco confirmatur.

(141) Otto hic fuit, de quo Chronicon Constantiense editum a Pistorio ad ann. 1070, quod Henricus, dum præciperet eum ordinari, dixerit : *Noluit Collegium Constantiense Præsulem idoneum, capiant igitur hunc stultum Ottonem in Episcopum.*

(142) Nicolao præteritus Azo Marchio, adfuisse videtur occasione incesti sui matrimonii cum Matilde, non illa famosa Comitissa hic nominata, quæ tunc habebat maritum Godefridum Lotharingiæ Ducem, licet thoro ejus nunquam usa ; sed sorore Guilielmi Episcopi Papiensis, in quarto gradu ipsum contingente.

(143) Hinc apparet etiam Alexandri præcedentiæ Acta ab eodem Auctore scripta fuisse.

transeuntibus de novo Pedatiam (144) jugiter extorquebat. Hic, Deo et hominibus odiosus, in sacratissima nocte Nativitatis Domini, ipsum Christi Vicarium Dominum Gregorium Papam, Missarum solennia celebrantem, ab altari sanctæ Dei Genitricis, quod dicitur ad Præsepe, ausu sacrilego rapuit! et cum suis complicibus ad prædictam turrin violentè asportare præsumpsit. Unde universitas Romanorum in ira pro invasione sui Pontificis vehementer exarsit, et in eadem nocte ipsum in eadem turri districtè obsedit. Mane autem facto Romani, et turrin funditus destruxerunt, et ipsum sacrilegum atrociter trucidassent, nisi eum boni Magistri discipulus Beatus Pontifex ex mortis periculo liberasset. Quo facto, celebraturus cum Fratribus, et aliis Ecclesiæ fidelibus de more convivium, ad Lateranense palatium remeavit. In secunda vero die post Pascha populus Romanus eundem Centium cum omnibus suis complicibus in rebus propriis condemnavit, et in perpetuum ab urbe Romana exclusit.

4. Post hæc autem supradictus Guibertus licentiam revertendi Ravennam a Domino Gregorio dolose petivit, quatenus eum lædere opportunius posset, quem fraudulenter se diligere ostendebat. Nam ubi Ravennam devenit, postposito juramento quod in consecratione sua Alexandro Papæ ejusque successoribus fecerat, cum Theobaldo Mediolanensi, et aliis cervicosis Episcopis Lombardiæ conspiravit, atque adversus Pastorem suum occulte seditionem exercuit. Unde factum est quod expeditio, quam Pontifex per Ducem Gotifredum ejusque uxorem illustrem Comitissam Matildam atque alios Nobiles, contra Normannos et cæteros Ecclesiæ hostes, de Lombardia excitaverat, in detrimentum Ecclesiæ disturbata est atque dirupta. Per Hugonem quoque Candidum, Regem Henricum et Robertum Guiscardum contra eundem Pontificem omnimodo studuit instigare, sicut vir apostaticus omni dolo et malitia plenus, qui jam secundo ad apostasiam redire nequaquam erubuit. Eodem tempore Dominus Gregorius circa mediam Quadragesimam Concilium celebravit, in quo sæpèdictum Guibertum, quia vocatus venire contempsit, ab Episcopali officio tamquam perjurus suspendit, et eundem Hugonem Candidum, secundum Apostoli dictum (*Tit. III, 10*), Hæreticum hominem post primam et secundam commonitionem devota, perpetuo ab Ecclesia sequestravit. Sed cum ista in Italia fierent, Saxones contra Regem Henricum fortiter rebellaverunt, ea videlicet occasione, quia eis onus importabile satagebat imponere: unde accidit quod Rex, in manu valida et multitudine gravi, Saxoniam ex improvise intravit: sed quoniam eos imparatos invasit, victoriam quamvis cruentissimam habuit. Quippe, sicut a prudentibus dicebatur, quinque millia virorum ex parte Regis in eodem bello ceciderunt: verumtamen quia eisdem Saxo-

(144) *Nicolaus Pedagogium*: de utraque voce vide *Cangium*.

(145) *Francia* hic identidem dicitur pro *Francia*.

nes sibi non potuit subjugare, Rex tamquam victoriosus in Franciam (145) remeavit. Statim immensa Episcoporum multitudine convocata, non egit gratias Deo pro adepta victoria, sed elevatum est cor ejus, et se super se nimis extollens, in tantam audaciam vesaniamque prorupit, ut Patrem suum Gregorium Papam, qui sedem Apostolicam per triennium in pace tenuerat, impiorum consilio abdicare præsumpsit, et ab Ecclesia quantum in eo fuit expellere operam et studium pro viribus (146) dedit. Decevit etiam firmiterque constituit, ut nullus deinceps Episcopus, vel Abbas, seu Dux, aut alia principalis persona, eidem Gregorio tamquam Papæ aliquatenus obedire deberet.

5. Ut autem hanc perniciosam dispositionem posset efficaciter adimplere, quemdam Rolandum Parmensem, detestabilem Clericum, et alios execrabiles viros, cum litteris suis Romam transmisit, quatenus causam ipsam vivaciter et intrepide prosequerentur. Qui, nefaria legatione suscepta, processerunt usque ad Urbem: et venientes ad Pontificem tunc in Synodo residentem, in primis Regis litteras præsentarunt, et consequenter per os ipsius Rolandi cum nimio fastu et contumacia, locuti sunt in hunc modum: Misit nos Dominus noster Henricus Rex, de consilio Episcoporum suorum et Principum, ut ea quæ noviter de statu Ecclesiæ censuit et irrevocabiliter statuit vobis publice demonstramus, et efficaciter prosequamur. Inde est quod præcipimus, et ex auctoritate Regis præcipiendo mandamus tibi Gregorio, ut de Apostolica Sede sine mora descendas, et amodo de Papatu, sicut vitam tuam diligis, te nullatenus intromittas. Vobis autem Episcopis et Cardinalibus eodem modo injungimus, ut recepturi Pontificem ad ejusdem Regis præsentiam festinetis. Quibus blasphemias auditis, contra eundem Pontificis conviciatorem tota Synodus ita vehementer exarsit, quod nisi pia mansuetudo beati Papæ Gregorii se objecisset, ipsum fideles Ecclesiæ cum lapidibus trucidassent. Die vero altera litteræ ab Episcopis Ultramontanis Pontifici sunt delatæ, in quibus confitebantur se errasse, et nimium deliquisse: postulabant quoque veniam, et omnem de cætero sibi obedientiam observare firmiter sponderunt. Vix itaque sedato tumultu, Synodalis tractatus in tranquillitate processit: sed cum tempus jam instaret absolvendi Synodum, Pontifex, habito cum centum et decem Episcopis utiliori consilio, in eundem Regem, qui Ecclesiæ unitatem scindere attentavit, excommunicationis sententiam protulit, et usque ad condignam satisfactionem sententiam ipsam firmiter observari præcepit. Quod neque reprehensibile, nec novum ab aliquo aestimari debet: cum a sanctorum Patrum sanctionibus minime discreparet, et a pluribus Romanis Pontificibus hoc ipsum etiam pro minoribus causis reperiatur factum.

nia, latius nomen hoc sumendo, sicut etiam viciniam complectatur.

(146) *Nicolaus* minus recte, pro *victoribus*.

6. In Chalcedonensi namque Concilio, præsentibus sexcentis (147) Episcopis, de Dioscoro Alexandrino sic legitur: Quoniam secundum excessum priorem iniquitatem valde transcendit (præsumpsit enim excommunicationis sententiam supra sanctissimum Papam Leonem dictare) Anatolius Constantinopolitanus Episcopus dixit, Propter fidem non est damnandus Dioscorus, sed quia excommunicationem fecit Domino Archiepiscopo Leoni. Numquid ibi legitur inquisitionem factam fuisse utrum juste, an injuste, Dioscorus excommunicatus fuisset? Non utique: sed ideo, quia cum esset inferior conatus est majorem quibuslibet injuriis lacescere. In octava itaque Synodo inter cætera ita legitur: Definivimus neminem prorsus mundi portentum, quemquam eorum qui Patriarchalibus Sedibus præsentibus inhonorare, aut a proprio throno expellere, sed omni honore ac reverentia dignos judicare; præcipue sanctissimum Papam sanioris Romæ; sed nec quicumque contra Romanum Pontificem circumscriptiones ac verba complicare vel componere, quasi diffamatorum quorundam criminum, quod nuper Photius, et multo ante Dioscorum fecit. Quisquis vero tanta jactantia, et audacia usus fuerit, ut secundum Photium et Dioscorum, in scriptis, vel sine scriptis, injurias quasdam contra Sedem primam S. Petri Principis Apostolorum moveat, æqualem et eandem quam illi condemnationem accipiat (148): si vero quis aliqua Dei potestate fruens vel potens, pellere tentaverit præfatum Apostolicæ Cathedræ Papam vel aliorum Patriarcharum quemquam, anathema sit. Præterea notissimum et indubitatum est quod multi Ro-

(147) In prima Actione nominantur 360 circiter, nec plures deinde est reperire: habita est autem Synodus illa anno 451, et damnati Dioscori causam subscribens Anatolius, ponit, quod omnibus sanctorum Patrum regulis extitit inobediens, et tertio canonicè vocatus noluit obtemperare.

(148) In Chalcedonensi an. 870, Act. 10, Can. 13, sic legitur: Si quis tanta efferatur audacia, quemadmodum Photius et Dioscorus, sive scripto sive sine scripto, insanias quasdam contra Cathedram Coryphæi Apostolorum Petri audeat jactare, eandem atque illi sententiam damnationi subeat. Cæterea quæ hic allegantur, ut sequentia vel præcedentia, ubi inveniuntur nescio.

(149) Ita recte Nicolaus; ubi in Centii libro perperam legitur, Justinus Imperator Constantini filius, qui nullus fuit, nedum tempore Constantini Papæ; hunc vero scimus an. 710 a Justiniano Rhinotmeta Constantinopolim evocatum, et ea quæ hic describitur humilitate receptum; causam vero evocationis hujus non aliam putat fuisse Baronius, quam ut finis poneretur controversiæ ob Canones ad quintam et sextam Synodum superadditos.

(150) Anastasius II. Hic scripsit quidem Anastasio Imperatori epistolam commonitoriam, quam vide apud Baronium an. 497, sed qui eum excommunicavit Symmachus Papa fuit, ut habes apud eundem Baronium ad an. 502, n. 29.

(151) Gregorius III Leonem Isauricum et omnes Iconomachos anathemate obstrinxit, inquit Zonaras, et vectigalia quæ usque ad id tempus Imperio inde (id est ex Italia) pendebantur inhibuit, inito cum Francis fœdere (ut videre est apud Baronium ad an. 726, n. 24) deserta Imperatoris obedientia, ob

manorum Pontificum, etiam pro minoribus causis, nonnullos Imperatores et Reges, non solummodo excommunicaverunt sed a Regno deposuerunt, et in eorum locis alios subrogaverunt. Innocentius siquidem Papa Imperatorem Arcadium, magni Theodosii filium, pro eo quod Joannis Chrysostomi depositioni interfuit, quam Theophilus Alexandrinus una cum aliis Orientalibus Patriarchis consensu aliorum Episcoporum sine assensu Romani Pontificis dictaverat, excommunicavit, eorumque depositionem cassavit; mitissimus vero Imperator, mox ut factum cognovit, non rebellis extitit, sed veniam humiliter petiit et impetravit. Constantinus Papa Justinianum Imperatorem, Constantini filium (149), propter non decentem legatorum suorum susceptionem, excommunicavit: qui post modum in Constantinopolitanæ urbis platea pedibus ejus cum regno prostratus, tamdiu petiit veniam donec impetravit. Anastasius (150) Papa Anastasium Imperatorem excommunicavit, qui proterve loquens de Papa, in ipso Palatio fulmine percussus interiit. Gregorius III Leonem Imperatorem, non solum excommunicavit sed etiam Regno privavit (151). Stephanus Papa Carolum (152) Pipini Regis fratrem a Regno deposuit, et Pipinum in ejus loco substituit. Nicolaus quoque Romanus Pontifex duos Imperatores uno eodemque tempore excommunicavit; Michaellem videlicet Orientalem, propter Ignatium Constantinopolitanum Episcopum sine judicio Papæ a Sede sua dejectum; et Lotharium (152*) Occidentalem, propter Gualdradæ pellicis suæ societatem. Beatus quoque Ambrosius, non Romanus sed Mediolanensis Pontifex, Maximum

perversam ejus opinionem. Cum ergo Otho Frisingensis ait, *Lego et relego Romanorum Regum et Imperatorum gesta, et nusquam invenio quemquam eorum ante hunc (Henricum) a Romano Pontifice vel excommunicatum vel Regno privatum*, ostendit se loqui de iis qui in Occidente regnarunt, non autem de Imperatoribus Græcis, quorum plures anathemate percussos fuisse ob hæresim certum est.

(152) Sciens Nicolaus quod Pipini frater Carolus, seu potius Carlomannus, multo prius quam Stephanus Papa fuerit, factus sit Monachus Cassini, Zachariæ Papæ nomen hic substituit et Regem Childe-ricum; volens, credo, Chilpericum intelligi, Merovingorum Regum ultimum, in cujus depositionem Zacharias consensisse ab aliquibus dicitur. Ad Carlomannum quod attinet, ex Anastasio Bibliothecario scimus, quod jam monachum, atque ab Aystulfo Longobardorum Rege missum in Franciam, ad fratrem ab auxilio Papæ ferendo alienandum, idque serio agentem, sicut male persuasus fuerat; de communi consilio Rex Pipinus et Papa Stephanus in monasterio illic in Francia collocaverunt, juxta id quod se devoverat monachicam agere vitam: atque hoc occasionem dare potuit Centio allucinandi, quasi aliquid de Carlomanni depositione per Regem facta ibi legisset.

(152*) Hic confunditur Lotharius Rex (unde Lotharii regnum, postea Lotharingia) cum parte suo Imperatore Lothario; et illi quidem excommunicatio sæpe intentata fuit, in Waldradam etiam personaliter lata; ipse tamen eam simulata pœnitentia declinavit. Similiter contra Michaellem Balbum ultra minas non processit Nicolaus Papa, qui anno 867 vivere desiit.

Tyrannum et Theodosium Imperatorem ab Ecclesia pulso excommunicavit, ut non ambiguum est. Quis ergo, nisi mente captus, ignorat Regiam potestatem pontificibus esse subjectam? et quis credat a subjectione Romani Pontificis se alienum esse, nisi qui exigentibus peccatis suis inter oves Christi non meruit numerari? Sed jam rei ordinem, quem incepimus, prosequamur.

CAPUT II.

Henrici pervicacia, Rudolphi electio, irriti conatus Gregorii pro pace.

7. Interea ubi de Regis banno ad aures vulgi personavit, totus orbis Romanus nimio timore perterritus non mediocriter vacillavit: Italici namque Antistites et Episcopi Teutonici Regni super tanta dissensione in partes se diviserunt, et auctore Guiberto apud Papiam contumaces Episcopi Lombardiæ post Pascha convenerunt in unum: ibique, imitantes Photium et Dioscorum, Dominum Papam senioris Romæ ore sacrilego excommunicare instinctu diabolico præsumperunt. Quod factum attendentes Principes Regni, non mediocriter dubitare cœperunt, an excommunicationem ipsam contemnere, an eam reverenter observare (deberent): maxime cum in eorum lege contineatur, ut si quis infra annum et diem ab excommunicationis vinculo non fuerit absolutus, omni careat dignitatis honore. Unde ad eorum consolationem prudentes Episcopi hujusmodi dederunt responsum, quod, secundum statuta et exempla sanctorum Patrum, Romanus Pontifex a nemine judicari seu excommunicari ullatenus potest. Ideo Principes ipsi (quoniam secundum malitiam instantis temporis melius nihil invenerunt) cum Rudolpho, Guelfone, ac Theoderico Ducibus, et aliis majoribus Regni juramento firmarunt, ut si Rex consilio eorum acquiescere vellet, operam suam efficaciter adhiberent, ut Gregorius Papa ultra montes veniret, et a vinculo excommunicationis eum absolveret. Quo facto Rex ore proprio juramentum præstitit, quod in adventu ipsius Pontificis absque malo ingenio ejus stare mandato: et consequenter Principes iterum juraverunt in hunc modum, ut si rex quod juraverat observaret, ipsi cum eo in manu valida proficerentur ad urbem Romam; et recepta Imperiali Coronæ dignitate a Domino Gregorio Papa, descenderent cum exercitu in Apuliam et Calabriam contra Normannos, qui tunc adversabantur Apostolicæ Sedi; et terram ipsam, expulsis Normannis, Beato Petro et Ecclesiæ Romanæ restituerent. Quod si Rex hoc facere denegaret, ex tunc ipsi Principes eum neque pro Rege neque pro Domino habere deberent. Quibus rite completis et juramento firmatis, Archiepiscopum Treverensem miserunt Romam, quatenus ea quæ de sedanda discordia inter Ecclesiam et Imperium constituerant, Episcopis et Cardinalibus innotesceret, et propter hoc Romanum Pon-

tificem usque ad civitatem Augustam secure conduceret. Sed quod fraudulenter Archiepiscopus (153) ipse, per velatam Regis astutiam; captus fuerit apud Placentiam, et postmodum vix liberatus, propter historiæ longitudinem prætermittimus scribere.

8. Venerabilis itaque Papa Gregorius, audita legatione tantorum Principum, licet gravissima hiems instaret, ne tantum bonum, quod de pace sperabatur, per ipsius negligentiam remaneret, cum eodem Archiepiscopo ipsius itineris difficultatem assumpsit, et usque ad Vercellas processit. Eo autem nihil sinistre suspicante de Regis promissione, repente insonuit, quod ipse rex velocissimo cursu jam transierat Alpes, et in occursum Pontificis hostiliter festinabat. Quod facinus inopinatum postquam Episcopus Vercellensis cognovit, licet Regis Cancellarius haberetur, Pontifici tamen rei veritatem fideliter intimavit. Quo audito et in veritate comperto, Pontifex statim avertit habenas, et ad tutissimum castrum Comitissæ Matildis, Beati Petri devotissimæ filiæ, quod dicitur Canusium, non segniter festinavit, et se in tuto cum Fratribus suis recepit. Rex vero, perpetrati perjurii conscius, ubi reatum suum indubitanter publicatum cognovit, deposita ferocitate, tamquam vulpes callida, simplicitatem columbinam induit, et usque ad ipsum castrum, ut mereretur absolvi, Pontificem sequi non destitit: in quo loco super nivem et glaciem nudis pedibus per dies aliquot stetit, et absolutionis gratiam instantissime postulavit. Post multas itaque disceptationes et vari consilia, post satisfactionem et absolutionis gratiam, idem Pontifex inter Missarum solennia Regi, Hostiam Christi porrigens, dixit: Si corde bono accedis, et quod ore profiteris mihi observare disponis, hoc sacrum Corpus sit tibi, sicut Apostolis, ad salutem; alioquin indigne percipies illud sicut Judas, et judicium tibi absque dubio manducabis. Et statim ad osculum eum recepit, et post Missam cum ipso paterna charitate comedit: præterea excommunicatos qui cum Rege venerant fecit absolvi, et in pace omnes dimisit.

9. Decurso itaque instantis anni circulo, quamquam in facie Pontifici Rex devotus et obediens videretur, corde et opere, sicut rei effectus postmodum indicavit, contrarius sibi, et semper in insidiis efficaciter extitit. Nocturnis enim temporibus, cum Guiberto et Centio Romano viro nequissimo, de quo mentionem fecimus superius, et aliis Ecclesiæ inimicis familiariter loquebatur, et nefariis eorum consiliis favorem præstabat. Sed cum videret Papam Gregorium a Castro Canusii nullo modo posse divelli, Papiam moraturus perrexit, ubi eundem Centium pessima morte defunctum invenit; cujus execrabile funus idem Guibertus cum cæteris excommunicatis pompaticè et lamentabiliter celebravit. Eodem tempore, cum Rex Henricus in partibus Itanium. 57; sed ignoravit injuriam Udoni ea occasione factam.

(153) *Udo*, quibusdam *Ado*, Trevirensis Archiepiscopus ab an. 1067. ad 1078. meminit hujus legationis *Browerus in Annal: Trevir. ad an. 1077*

liæ moraretur, Principes Regni apud Villam Forchem in unum pariter convenerunt, et Rodolphum egregium Ducem sibi in Regem unanimiter elegerunt, virum siquidem magni consilii, et in armis frequenter expertum, ac nimis illustrem. Quod ubi Rex Henricus audivit, non mediocriter commotus est, et in iracundiam vehementer exarsit. Verumtamen, sicut vir callidus et sagax, Dominum Papam Gregorium per nuntios suos blande et humiliter exoravit quatenus eundem Rodolphum mox excommunicationi subjiceret. Pontifex autem, consilio habito, respondit se hoc libenter facturum, si Rodolphus a se vocatus rationem sui facti reddere nollet: non enim justum aut rationabile videbatur, ut priusquam conveniretur excommunicationis gladio puniri deberet. Hujus itaque responsionis occasione adversus Pontificem maximam indignationem concepit; sed quia gravissima sibi negotia incumbabant, hoc prætermissis, in Franciam et Bavariam contra Rodolphum in manu valida festinavit: e contra Rodolphus, de justitia sua confidens, ad conflictum certaminis animositate maxima properavit. Quid plura? Horribili bello acriter utrimque commisso, cæsa sunt multa millia hominum hinc inde: sed quis eorum prævaluerit non habetur certum.

10. Post hoc autem Dominus Gregorius regressus est cum honore ad urbem Romam: illico Synodum convocavit, in qua interfuerunt Nuntii amborum regum, quibus Pontifex districte præcepit ne ipsi Reges ante adventum Legatorum suorum pugnare præsumerent, sed congruus locus ab episcopis utriusque partis inveniretur, in quo ante ipsos Legatos rationes suas quæque pars secure valeat demonstrare. Quod verbum licet Nuntiis ipsis placuerit, impediente tamen humani generis inimico, disturbatum fuit; et iterum peccatis exigentibus inter eosdem Reges horribiliter est pugnatum, ubi maxima virorum fortium multitudo cecidit. Quæ causa dum devenit ad aures summi Pontificis, pro tanta occisione vehementer ingemuit: sed a pio quod tanta cœperat opere nolens desistere, Synodum in proxima Quadragesima iterum convocavit: in qua utriusque partis Nuntii venientes, juraverunt ore proprio quod statutum ab Apostolica Sede colloquium per culpam ipsorum Regum nullatenus est disturbatum. Ideoque, deliberato Consilio, Pontifex ad partes illas venerabiles viros Petrum Albanum (154), atque Odalricum (155) Paduanum episcopos, et Aquilegicum Patriarcham (156), pro sedando tantæ discordiæ malo, transmittere studuit: quibus in mandatis dedit, ut eosdem Reges a bellorum congressibus prohiberent, et convocata Synodo Episcopos et religiosos viros ad suam præsentiam juberent accedere. Qui accepto mandato transierunt

(154) Hic est S. Petrus Igneus, ex Ordine Vallisumbrosæ, an. 1074 creatus Cardinalis Episcopus Albanensis.

(155) Uldaricum appellat Ughellus, qui ecclesiam Patavinam rexit usque ad an. 1090, haud diu ante hanc Legationem creatus Episcopus.

A ad Regem in Bavariam, et ei consilium et voluntatem Patris sui Pontificis ostenderunt: sed apud ipsum efficere nullatenus potuerunt, quod in Regno suo pateretur Synodum celebrari, nisi Rodolphum Regem absque citatione, non confessum vel convictum, excommunicationis vinculo innoherent. Quod quia Legati facere non præsumpserunt, dolentes quod absque fructu eorum fatigatio remanebat, infecto negotio remearunt ad urbem Romam. Iterum autem inter eosdem Reges acriter est pugnatum, et multa millia hominum, maxime Bohemorum, cæsa sunt. Interea venerabilis Pontifex, receptis Nuntiis Roberti Guiscardii, egregii Normanorum Ducis, versus Apuliam post octavas Pentecostes iter arripuit, et cum ipso apud Aquinum colloquium habuit. Congrua itaque ab eo satisfactione suscepta, prius a vinculo excommunicationis eum absolvit et consequenter fidelitatem et homagium ejus recepit. Postmodum vero jam assumptum in specialem Beati Petri Militem, de totius Apuliæ et Calabriæ Ducatu, per vexillum Sedis Apostolicæ, investivit.

CAPUT III.

Guiberti Antipapæ promotio: Henrici fuga ab Urbe: mors Gregorii.

11. Eodem quoque tempore Rex Henricus, in magna superbia elevatus, antedictum Leimarum Bremensem et Hermannum Bambergensem Antistitem, cervicosos viros, destinavit ad urbem Romanam per quos nimis proterve mandavit Papæ Gregorio, ac si potestatem super eum haberet, quatenus Rodolphum sibi adversantem excommunicare nullatenus protelaret: quod si non faceret, ipse Papam (157) sibi acquireret, qui ecclesiastica censura sui hostis insolentiam coerceret. Venerabilis papa, qui pro justitia sanguinem proprium fundere paratus erat, non ad procacitatem (158) verborum superbi Regis, sed ad mandata Judicis æterni respiciens, sæpe fatum Rodolphum, rationem justam prætendentem, anathematizare, sicut non debuit, minime voluit, sed eundem Regem frequenter commonitum, et a suis excessibus non resipiscentem, quoniam legatos Sedis Apostolicæ Concilium in terra dominationis suæ nequaquam celebrare permisit, tamquam inobedientem et rebellem iterato excommunicationi subjecit, quibus ita peractis, Legati cum indignatione ad Regis præsentiam redierunt, ipsius animum ad deteriora, sicut viri Deo odibiles, instantius commoventes. Rex vero ubi se cognovit per sententiam Romani Pontificis a consortio fidelium segregatum, tristis effectus est: sed cum a diversis diversa darentur sibi consilia, in anxietatis dubio positus, quid potius eligeret ignorabat. Tandem perversorum Antistitem et impiorum Principum sententia

(156) Henricus, mortuo miserabiliter schismatico Sigefrido suffectus, hoc ipso anno 1077, alii Sigehardum appellant: Ughellus Sigefridum a Sigehardo non distinguit.

(157) Ceneius, Papatum.

(158) Idem, Proboletis verba.

prævalente, apud Brixiam generalem Curiam disposuit celebrare. Convenerunt itaque in loco ipso plurimi seditiosi et infames Episcopi, cum multitudine Clericorum et Principum, quatenus in iacturam Domini Gregorii Papæ possent aliquid mali ordinare vel statuere, ut inter Romanam Ecclesiam et Imperium discordia futuris temporibus fulciretur. Communicato itaque execrabili et detestando consilio, de consensu ipsius Regis, elegerunt in Romanum Pontificem, immo Antipapam, Guibertum Ravennatensem, virum manifeste perjurum, atque omni malitia et dolositate plenum. Et quoniam plerumque contigit, ut peccatum sit poena peccati, de superbiam radice processit ad perjurium, de perjurio ad inobedientiam, de inobedientia ad excommunicationem cecidit, et de excommunicatione pervenit ad idololatriam. Hunc talem, sicut diximus, Rex Henricus adoravit pronus in terram; qui etiam, suadente Dionysio Placentino Episcopo, jurasse asseritur ut ab eo Imperii coronam acciperet. Quid plura? Ita peccatis exigentibus, omnes qui præsentibus aderant mente excæcati sunt, non ut respicerent cælum, sed ad ejus vestigia osculanda, heu! prohdolor! se pariter incurvarunt. Et his ita peractis, Rex in apertam hæresim lapsus, ad propria in Octavis Apostolorum regressus est; Guibertus vero hæresiarcha, insignitus Papalibus insigniis, cum complicibus suis pompose intravit Italiam.

12. Eodem tempore idem Rex, in maxima potentia et manu robusta, commissurus prælium cum Rege Rodulpho, contumaciter intravit Saxoniam; cui ex adverso Rodolphus potenter occurrit; et atrocissimo hinc inde facto congressu, Henricus contumeliose terga vertit; atque in longum accerrime ab hostibus persecutus, jam de vita diffidens, in quodam se castro recepit, ubi per septem dierum spatium latitavit. Rodolphus autem, sicut vir fortissimus et famosus, et in armorum exercitatione probatus, nequaquam fugit, sed victor et triumphator occubuit, quia eum sui non cognoscentes exitialiter vulneraverant (159). Cum autem diutius requireretur a sociis suis, tandem super stragem et cadavera inimicorum, non sine planctu maximo, repertus est, cujus mors postquam Henrico, latitanti et de fuga cogitanti nuntiata fuit, mox in altum cornu suum erexit, et adversus Dominum Gregorium Papam contumelias et terrores procaciter loqui cœpit, credens detestabilia facta sua in mortem Rudolphi Domino placuisse. Post ubi vero hæc gesta sunt, evolutis paucis diebus, Henricus filius

A ejus cum exercitu illustris Comitissæ Matildis pugnavit: et quia, sicut fieri solet, varius est eventus belli, victoriam habuit. His igitur successibus provocatus derepente intravit Italiam, et post Pascha cum idolo quod erexerat Romam veniens, circa Pentecosten castrametatus est in prato Neronis. Sed quis tantorum prudentium virorum admirari non poterat Regis et Guiberti hæresiarchæ apertam insaniam, et impudentem stultitiam? Quamvis enim mentis oculos perdiderint, visum tamen corporis non amiserant. An non videbant illam bestiam, quæ ab eis ducebatur, quam honorifice a Romanis suscipiebatur et venerabatur? Quippe pro laudibus exhibebant convicia; pro canticis ululatus, pro cereis lanceas, pro cœtibus Clericorum armatos. Ut autem in paucis plurima perstringamus, post agrorum vastationem et multas cædes suorum civium, post varias clades atque miseras, quæ perpessi sunt Romani, quia Pseudopapam recipere contempserunt; Rex, concepta spe ac desiderio suo fraudatus, et in sua erubescencia confusus, in Lombardiam cum suo idolo remeavit, et Dominus Gregorius Papa in Apostolica Sede remansit intrepidus.

13. Anno quoque secundo per Spoletanum Ducatum ad Urbem iterum redit, et per totum Quadragessimale tempus ipsam Romam cum multa hostilitate obsedit. Adveniente vero tempore Paschali, ut æstivum cauma vitaret, dispersit per circumpositas civitates exercitum, et ipse in Lombardiam cum paucis reverti studuit; Guibertum vero apud Tiburtum dimisit, et exercitui suo præfecit, qui, postposito Sacerdotio, per incumbentem æstatem agros et segetes Romanorum vastavit, et alia mala tamquam vir sanguinum eisdem Romanis hostiliter intulit. Sic tertio quoque anno idem Rex ad obsidendam Romam reversus est: sed quia seipsum excommunicatum a Cluniacensi Abbate (160) atque aliis religiosis Deum timentibus pro certo haberi cognovit, ut eorum simplicitatem melius circumvenire posset, ad callida se argumenta convertit. Post captionem itaque Ostiensis Episcopi et aliorum multorum, quos præcepit absolutos dimitti, universis Romam visitare volentibus firmam securitatem dedit, quam juramento publice confirmavit; et ut popularem favorem omnino consequeretur et gratiam, in publico dixit quod a Domino Gregorio Papa imperialis coronæ dignitatem vellet accipere. Quod postquam populus Romanus cum religiosis viris audivit, non mediocriter lætati sunt omnes;

(159) Longe aliter alii de morte Rodulphi: quem ab Aquilifero Cæsareo (Godefridum Bullionium credunt fuisse nonnulli) transfixum, et ab alio superveniens dextera mutilatum volunt. Et de dextera quidam expresse Abbas Uspergensis et Auctor Vitæ Henrici sic meminerunt, ut hanc dicant ultionem fuisse fidei Henrico non servatæ: quin etiam Uspergensis ait, ipsummet in morte sua id agnovisse: quæ an fidem mereantur scripta ab Henrici partiaris, merito dubites: uti et ea, quæ contra ipsum

scripta sunt a partis melioris defensoribus, haud quaquam in omnibus certa sunt.

(160) S. Hugo Cluniacensis hic fuit, cujus gratiam quam supplicibus litteris ambiverit simulate poenitens Henricus, maxime cum cœpit filium sibi oppositum experiri, ostendimus § 2, ante S. Hugonis Acta 29 Aprilis. Erat autem ille tunc in Italia visitque Cassinense monasterium, uti ad an. 1083, num. 16, Baronius docet. §

et ad vestigia Pontificis lacrymabiliter accedentes, ipsum cum magna instantia exoraverunt, ut patriæ jam fere perditæ miseraretur, et paterna clementia condoleret. Pontifex autem, qui pro justitia et ecclesiastica libertate tuenda, si rationabilis causa exigeret, mortem subire paratissimus existebat, constanter in hunc modum respondit : Ego versutias et calliditates Regis frequenter expertus sum : sed, si vult in iis in quibus manifeste peccavit Deo et Ecclesiæ satisfacere, ipsum libenter absolvam, et Imperialem sibi coronam cum benedictione imponam; alioquin nec debeo, nec possum vos in hac parte ullatenus exaudire.

14. Quod verbum cum Rex remordente conscientia denegaret facere, et populus Pontifici per plures dies vehementer instaret, ut absque satisfactione Regem susciperet, et Pontifex ad eorum cæcas preces omnino permaneret immobilis, Rex paulatim cœpit popularem favorem pecunia et terrore sibi acquirere. Quod ut Pontifex manifeste cognovit, de constantia populi prorsus diffidens, in Castro Crescentii se cum Fratribus suis recepit. Rex itaque, quoniam populum Romanum ad voluntatem suam iudubitanter attraxerat, Guibertum in Sede Apostolica violenter intravit. Sed cum de Romana Ecclesia nullum Episcopum vel Cardinalem posset habere, a Bononiensi, et Mutinensi, atque Cerviensi (161) Pseudoepiscopis fecit eum, secundum consuetudinem Romanorum Pontificum, execrabili-
 C ter benedici : et in festo Paschatis ab eodem Huberto Imperii coronam impudenter assumpsit : post modicum vero ad obsidionem Castri (162) Crescentii universos Romanos conduxit. Pontifex autem, sicut vir cautus et providus, jam diu Robertum Guiscardi, egregium Normannorum Ducem, sollicitare studuerat, ut in manu valida contra illatam sibi violentiam, et potenter succurreret; quem ad ipsius liberationem cum maximo exercitu celebriter venientem audivit. Quod ubi Rex Henricus in veritate cognovit, vehementer expavit, et illico ad ecclesiam S. Petri rediens, domo Capitolina et Leonina civitate destructa, vale faciens Romanis, cum eodem Guiberto, non sine multo rubore, aufugit. In sequenti die, antequam Senam Rex pervenisset, memoratus Robertus Dux, tanquam leo fortissimus Romam
 D violenter intravit, quam non per triennium sicut Rex Henricus, sed una et eadem die in manu valida

(161) Erant hi *Sigefridus* Bononiensis, *Heribertus* Mutinensis : *Cerviensi* nomen ignoratur, deficiente Episcoporum serie ab anno 1069, quando scitur quemdam *Bonum* vixisse (qui forte usque huc superfuit) ad annum 1101. Blondus autem pro Cerviensi *Tarvisinum* substituit, qui posset fuisse *Accelinus*, anno 1082 Ecclesiæ isti præsidens : ab his autem execrationem suam potius quam consecrationem accepit Guibertus, in Dominica Palmarum anno 1084, adeoque 24 Martii : nam Pascha celebratum fuit 31 ejusdem.

(162) *Moles Adriani* antiquitas, deinde *S. Angeli* sub Gregorio J dici cœpta, adjectisque postea muni-

cepit : atque beatissimum Patrem et Dominum nostrum Papam, suffragantibus sibi sanctorum Apostolorum Petri et Pauli meritis, ab obsidione qua tenebatur potentissime liberavit. Sic itaque ipsam venerabilem civitatem velociter expugnatam, sicut gloriosus triumphator, per plurimos dies possedit, vendens plurimos ex ipsis perfidis civibus, qui Dominum et Pastorem suum perdidérant : quosdam vero mutilavit, et quosdam secum usque ad Calabriam captivos duxit? sed in ingressu ipsius Civitatis regionem Lateranensem ad Colosseum (163) ferro et flamma combussit. His igitur ita peractis Dux ad propria rediit, et Patrem suum Gregorium Pontificem, in Lateranensi palatio sedentem cum Fratribus suis Episcopis et Cardinalibus, in pace dimisit, pertractantem Ecclesiæ negotia pro sui officii debito, de diversis mundi partibus emergentia.

15. Hic liberavit ab illicita occupatione sexaginta Mansionariorum B. Petri ecclesiam, qui universa Oratoria seu ministeria ipsius ecclesiæ, præter majus altare, quadam violentia detinebant, cuncta oratorum advenientium oblationes in usus proprios redigebant. Erant autem Cives Romani, uxorati seu concubinarii, barba rasi et mitrati, mentientes oratoribus et præcipue multitudini rusticanae Lombardorum, asserentes se Cardinales Præbyteros esse; quorum utique oblationibus receptis, indulgentiam eis et remissionem peccatorum ausu nefario impudenter præstabant. Hi, occasione custodiendæ ecclesiæ, consurgentes intempestæ noctis silentio, infra et circa eandem ecclesiam multa impune homicidia, rapinas, varia stupra, et diversa latrocinia exercebant : quos, sicut diximus, Beatus Pontifex ab eadem ecclesia non sine multa difficultate removit, et custodiæ curam honestis Clericis et Sacerdotibus commisit et tradidit. Hic ter quaterque vere beatus Pontifex, post diutinam in Urbe moram, descendit in Apuliam; et, occurrente sibi jam dicto Duce Roberto Guiscardi, Salerni famosam civitatem gloriose intravit. Ibi, dum salutis monita concurrenti populo daret, repente in lectum ægitudinis decidens, in beata confessione, post modicum, diem feliciter clausit extremum. Ad
 C jus utique corpus, in B. Matthæi basilica honorifice tumulatum, mirabilis Deus multa miracula operari dignatus est.

tionibus *Castrum*; et anno 985, ab eo qui postea ipsum novis operibus communivit, *Crescentio Nummentano*, nomen diu tenuit, et ut apparet etiam hac ætate tenebat. Ospergensis nominat *Castellum Crescentii*, quod vulgo *domus Theodorici* dicitur.

(163) Nicolao *Coliseum*, quod nomen hodieque in usu est, et erat cum scriberet Anastasius Bibliothecarius : ita autem dictum volunt Amphitheatrum illud maximum, quod a Vespasiano et Tito extructum esse juxta viam sacram, eo loci, qui jam a Neronis tempore nomen habebat ad immani 120 pedum Colosso, quem ille sibi erexerat.

III.

EX MS. NOSTRO DE VITIS PONTIFICUM

USQUE AD MARTINUM V DEDUCTIS.

CAPUT PRIMUM.

Acta primo hujus Pontificatus quinquennio (164).

Hic præclarus et, almificus Pontifex, 3 anno sui Pontificatus, in Nocte Nativitatis Domini, apud S. Mariam Majorem ad Præsepe, dum Missam celebrabat, in confractione Dominici Corporis super altari, a quodam Centio Stephani captus fuit et perductus in domum dicti Centii: quæ domus posita erat in loco, qui vocatur Parrioni (165). Sed quia dies erat celeberrimus, omnes Romani in unum convenerunt, ad prædictam domum capiendam perrexerunt, et Dominum Papam de tanta injuria liberaverunt. Liberatus itaque D. Papa, ad ecclesiam in qua captus fuit, indutis solemnibus vestimentis ut mos erat reversus, Missam quam inceperat perfinivit: ad palatium denique coronatus, et cum omni laude Episcoporum atque Cardinalium et Procerum reversus, quidquid consuetudinis est celebravit. Romani, tantam injuriam ferre non valentes, domum Centii cum omnibus bonis devastarunt, et in terram contra D. Papæ voluntatem prostraverunt. Ipse vero qui malum et prædictum scelus commiserat, aufugit a manibus eorum, et Curiam Teutonici Regis requisivit. Quid vero mali commiserit, quas falsitates composuerit, quam discordiam inter Regnum et Sacerdotium fecerit, et ad ultimum suo instinctu usque in finem perduxerit, in sequentibus (prout melius potero) explicare curabo. Nunc pauco intervallo, quod prædictus Pontifex, interea dum ipse ivit, stetit, et

(164) Præmittitur decretum electionis, iisdem verbis quibus in Vita num. 21 cum hac dumtaxat varietate quod ibi simpliciter electio facta dicatur *die sepulturæ Domini Alexandri*: hic vero die 3 *Sepulturæ*. Quia autem facilius fuit originali textui aliquid decedere per incuriam transcribentium, quam accedere, ideo non videtur id otiose prætermittendum: sed suspicor originaliter scriptum fuisse, *die 3, mortis et die sepulturæ*.

(165) Ecgraphum quidem nostrum *Parriam*: sed hujusmodi mendis ipsum scatet, elegantia majori quam accuratione transcriptum. Est autem *Parrione* nomen Regionis unius ex 14, in quas Urbs tota dividitur, simulque plateæ ab illa ducentis versus Pontem S. Angeli: atque ita facile conciliabuntur textus, in quibus vocatur *turris ad pontem S. Petri*, quia per hunc itur ad Burgum S. Petri, seu urbem quam vocant Leoninam.

(166) *Mss. Vitæ Pontificum* apud nos habent quidem *Martii*: sed Summarium Actorum, descriptum in *Regis* libri seu anni secundi, uti testatur Baronius, habes *Martii* et merito. Nam summarium istud in quo notatur Dionysii depositio, continetur in epistola 54, data Romæ v *Idibus Martii*, Indictione

A rediit, operatus est, dicere pro posse studeam.

2. Secundo anno sui Pontificatus, antequam istud factum fuisset, unde præfatus (166) malevolus occasionem acceperat, in Concilio, quod ipse Romæ a vi Kal. Martii usque ad ii Kal. prædicti mensis celebravit; quinque de familia Regis Teutonicorum, quorum consiliis ecclesiæ vendebantur, a liminibus Ecclesiæ separavit. (167) Ita ut, si abinde usque ad Kalendas Junii Romam non venirent et satisfacerent, excommunicati haberentur. Philippus (168) Rex Francorum, si Nuntiis Papæ ad Gallias ituris, de satisfactione et emendatione securitatem non fecerit, habeatur excommunicatus. Liemarum Bremensem Archiepiscopum, pro inobedientia superbiæ suæ, ab Episcopali officio suspendit, et a Corpore et sanguine Domini interdixit. Guarnerium Strazburgensem ab episcopali et sacerdotali officio suspendit. Henricum Spirensensem suspendit: Herimannum Bambergensensem, si ante Pascha non venerit satisfactorius, similiter suspendit. Item in Longobardia Gulielmum Papiensem et Cunibertum Taurinensem suspendit. Dionysium Placentinum deposuit. Robertum Ducem Apuliæ jam anathematizatum, et Robertum de Loritello, invasores bonorum S. Petri excommunicavit.

3. Tertio vero anno idem Papa Romæ in Basilica Salvatoris Synodum (169) celebravit, in qua Sigefridum Maguntinum Archiepiscopum, qui conatus est Episcopos et Abbates Regni Teutonicorum a

13, ipsumque summarium ponitur statim post Epistolam 2, datam in *Synodo, secunda Kalendas Martii*. Cum ergo sequens Pascha, ad quod infra citatur Hermannus Bambergensis, celebrandum fuerit 5 Aprilis, sequitur Synodum hanc cœpisse fer. 3 primæ Hedbomadæ Quadragesimalis in festo S. Matthiæ. Notatus autem in eodem Registro annus Christi 1074 indicat usque ad proximum Annuntiationis festum tunc adhuc Romanis cucurrisse suum annum, ex usu Florentinorum, quod et Baronius notavit.

(167) Quæ sequuntur visum est ex registro juxta Baronium hic adjungere, tanquam ex fonte, unde partem delibavit auctor horum Actorum.

(168) *Philippum Franciæ regem*, de Simonia apud se accusatum a clero Matisconensi, jusserat Gregorius a Ruderico Caballonensi episcopo moneri per epistolam, datam *Piperni ii Nonas Decembris, indict. XII*, adeoque tribus fere mensibus ante hanc synodum.

(169) Hanc quoque synodum esse in Quadragesima celebratam, cujus i Dominica incidit in 15 Februarii, persuadet nota anni 1075, adhuc usque ad Annuntiationem currentis, addita apud Baronium ex eodem (ut putamus) registro; ubi non dubito quin in summaris aliarum sequentium sub Grego-

sancta Romana Ecclesia speciali Matre sua scindere, A iudicio sancti Spiritus et auctoritate Beatorum Apostolorum Petri et Pauli ab omni Episcopali officio suspendit, et a communione Corporis et Sanguinis Domini separavit, nisi forte mortis periculum ei superveniret, ita tamen ut pœnitentia ductus resipisceret: cæteros vero qui ejus schismati consentiendo subscriberent, ab omni Episcopali officio suspendit. (170) Illos vero qui non sua sponte consenserunt usque ad festivitatem S. Petri toleravit, eo quidem respectu, ut si infra istum terminum idoneam, aut per se aut per nuntios suos, satisfactionem præsentiæ suæ non obtulerint, Episcopali deinceps officio priventur. Episcopos Longobardiæ, qui, sprete Canonica et Apostolica auctoritate contra B. Petrum Apostolorum Principem (eique præstitum) B sacramentum conspiraverunt, auctoritate ejusdem B. Petri ab omni Episcopali officio suspendit, et a communione Sanctæ Ecclesiæ separavit. Agathensem Episcopum Berengarium, quia Narbonensi Episcopo excommunicato, communicavit, et vices Episcopales pro illo fecit, excommunicavit. Viennensem Episcopum Herimannum, juste depositum pro Simoniis, perjuriis, sacrilegiis, apostasia, quia Viennensem Ecclesiam infestare non desistebat, excommunicavit: et Ecclesiis Romanensi et S. Isidori Lugdunensi, quousque eas occupaverit, divinum interdixit Officium. Desiderium et Romanensis Ecclesiæ Clericos, qui Regulares ab ea expulerunt et excommunicatis communicaverunt, inde donec satisfacerent excommunicavit. Abbatem S. Ægidii similiter et Comitem S. Ægidii, propter consanguineam; et Comitem Forensensem, et Umbertum de Bello Joco, propter infestationes Lugdunensis Ecclesiæ; Podiensem Simoniacum (171) (et) homicidam Stephanum, scilicet a Legatis suis excommunicatum, et Pontium Gratianopolitanum quousque resipisceret excommunicavit, et ea quæ Diensis episcopus in Episcopatu Diensi de decimis, et primitiis, et ecclesiis fecit, et cætera quæ in Legatione (172) Apostolica statuit, confirmavit.

4. Item Henricum, filium Henrici Imperatoris, in eadem Synodo in hunc modum excommunicavit: Beate Petre, Apostolorum Princeps, etc. (173)... Post excommunicationem vero multum rogatus a quibusdam fuit ut pacem cum eo faceret. Responsio (autem) illius talis erat: Cum eo nos pacem velle habere, se ipse cum Deo pacem (habere) studuerit: nam vestra fraternitas minime ignorat, quanto tempore sancta Ecclesia inauditas pravitates et diversas iniquitates Regis (et utinam Christiani veri!) sustinuit: synodorum anni uniformiter incipiuntur; licet Baronius, abhinc stylum mutans, annos notet velut a Kal. Januarii cœptos.

(170) Ex eodem fonte rursus addo sequentia.

(171) Deerat conjunctio, quam supplemus; agitur enim (ut apparet) de Podiensi episcopo, qui tunc erat Stephanus, adeoque de eodem.

(172) Legationis, Hugoni Diensi per Galliam commissæ, multa est mentio in epistolis Gregorii, sed omnes hoc anno posteriores sunt, ut videatur non

nuit, et quantæ ruinæ quantæque calamitatis ipso auctore, hoste antiquo præcedente, (janua) patuit: cui nos paterna dilectione, et amore patris ac matris ejus ducti, adhuc in Diaconatu positi, admonitionis verba suavissima transmisimus, atque summo opere et frequenter eum per viros revocare procuravimus. Illis autem qui dicebant Regem non posse excommunicari, sic respondebat: Quando Deus Ecclesiam suam ter Beato Petro commisit, dicens, *Pasce oves meas*, Reges exceptit? Ubi Deus principaliter B. Petro dedit potestatem ligandi et solvendi in cælo et in terra, nullum exceptit, nihil ab ejus potestate subtraxit: nam qui se negat Ecclesiæ vinculo non posse alligari, restat ut neget se non posse ab ejus potestate absolvi: et qui hoc impudenter negat, se omnino a Christo sequestrat. Nunc qualiter est reversus prædictus Rex post excommunicationem ad D. Papæ obedientiam, et quid fecerit, dicamus.

5. Ad oppidum Canusii apud Longobardiam, in quo D. Papa erat cum paucis, Rex advenit: ibique per triduum ante portam castris... persistens... omnes ad compassionis misericordiam movit... Denique instantia compunctionis ejus et tanta omnium qui ibi aderant supplicatione devictus D. Papa, tandem eum, relaxato anathematis vinculo, in communionis gratiam et sinum Matris Ecclesiæ recepit, acceptis ab eo securitatibus quæ inferius scriptæ sunt... Hoc est jusjurandum Henrici Regis Teutonicorum: Ego Henricus Rex, etc. *ut supra in Vita num. 75.* Actum Canusii v Kal. Februarii, Indictione 15 (174). Dum vero in excommunicatione manebat, divortium quoddam inter Henricum Regem et Rodulfum de dignitate ortum est: quod videlicet divortium multi a D. Papa factum esse clamabant: sed nullo modo se illos offendisse (175) prædictus Pontifex profitetur, imo utrique misit ut viam sibi præpararent, quatenus pro diffiniendo tanto negotio secure posset procedere: quia mallet millies, si posset, mori, quam sua occasione tot millia hominum morti traderentur.

6. Quinto anno (176) sui Pontificatus celebravit Romæ Synodum, ubi interfuerunt Archiepiscopi et Episcopi diversarum urbium fere numero centum, nec non et Abbatum ac diversorum Ordinum Clericorum et laicorum innumerabilis multitudo: in qua Apostolica auctoritate (multa quæ corrigenda erant correxit et quæ corroboranda firmavit. Inter cætera autem in fine Synodalis absolutionis Tedaldum, dictum Archiepiscopum Mediolanensem, et) Guibertum Ravennatem, inaudita superbia et hæresi adversus sanctam Ecclesiam Catholicam se extollentes, diu ante cœpta fuisse.

(173) Eandem ipsam formulam jam legisti in Vita num. 63, quare hic omittitur.

(174) Adeoque anno 1077. Datam omiserat Paulus, quem apparet hinc verbotenus descripsisse totum istum locum; quare eadem hic iterare nolentes, punctis signatis lectorem illuc remittimus.

(175) *Offendisse*, id est in mutuam offensionem concitasse.

(176) *Annus 1076*, notant Acta Synodi, apud Ba-

ab Episcopali et Sacerdotali officio suspendit : et olim jam factum anathema super ipsos renovavit, eo quod vocati ad Synodum venire (177) contempserunt. (Arnulphum Cremonensem, publice coram D. Papa convictum et confitentem se Simoniacum, ab omni Episcopali officio absque spe recuperationis deposuit, et usque ad condignam satisfactionem anathemate percussit). Rolandum quoque Tarvisiensem, qui pro adipiscendo Episcopatus honore subdolos factus Legatus, inter Regnum et Sacerdotium schisma facere non abhorruit, (ut amodo et usque in sæculum Episcopali careat dignitate, Apostolica censura censuit; et ut nullus successorum suæ consecrationi aliquo modo consentiat, modis omnibus prohibuit; et) perpetuo anathemate eum alligavit, nisi resipuerit et digne Deo satisfecerit. Ugonem Cardinalem tit. S. Clementis, tertio ab Apostolica Sede damnatum, eo quod aspirator et socius factus hæresis Caduli Parmensis Episcopi; (et iterum constitutus Legatus Apostolica Sede damnatis se conjunxit; et tertio factus apostata et hæresiarcha, schismata et divisiones atque scissuras in Ecclesia Dei, tentans eam scindere, fecit; ab omni Sacerdotali officio privavit, et tam ab ingressu et honore prædictæ Ecclesiæ, quam omnium Ecclesiarum sub perpetua et irrevocabili sententia submovit, et) usque ad satisfactionem anathemate percussit. (Renovavit etiam excommunicationem a prædecessoribus factam super Gaufredum Archiepiscopum Narbonensem, et absque ulla recuperationis spe ab Episcopali Officio eum submovit.)... (178) Expleto Concilio misit nuntios suos, videlicet Bernardum (179) Diaconum et Bernardum Massiliensem Abbatem (180), cum Udone Treverensi Archiepiscopo, ad componendam pacem cum Rege Henrico et Rodulpho, quem Teutonici sibi Regem elegerant; præcepitque eis ut stricte discernent, quis ex duobus majorem haberet justitiam; et cuicumque justitia competeret, illi Regni gubernacula traderent: quia justior pars amplius de Deo confidere potest, et potestate B. Petri omnino erit adjuta.

CAPUT II.

Plures synodi reliquo Gregorii pontificatu ab eo habitæ.

7. Anno sexto pontificatus Gregorii, mense No-

ronium, et ex lib. v, epist. 13, constat indictam fuisse, pro proxima venturæ Quadragesimæ hebdomada prima, cujus Dominica eo anno, Pascha habente ad 8 Aprilis, incidere debebat in 25 Februarii.

(177) Ms. nostrum præcitatum not. 166 quia de Thedaldo tacuerat, omnia posuit in singulari; sed epistolam Guiberto nominatim scriptam, ad omnes etiam Lombardiæ episcopos, etc., directam esse, habet titulus; et verosimiliter Thedaldo nominatim exemplar missum fuit, tanquam capiti episcoporum Lombardiæ, sicut Guibertus erat Æmiliæ.

(178) Sequebantur hic quæ habet Paulus de mittendis ad pacem legatis num. 90 et ante conclusionem, qua dicitur id totum Actum Romæ in ecclesia Domini Salvatoris, v Nonas Martii, indictione I, alia quædam decreta leguntur apud Baronium, indeque in Collectione conciliorum, quæ satis est ibi posse inveniri.

(179) Bernardum diaconum Papiensem, a Nicolao II creatum cardinalem, ait Lambertus Schaffnaburgensis, aliqui ab ipsomet Gregorio primum vo-

vembri die 18, indictione XI, Marro, Guilleri filius, habitator in ducatu Spoletano, pro redemptione animæ suæ et parentum suorum, obtulit B. Petro et super altare ejus omnia quæ ei pertinebant de castro quod vocatur Moricida, posito inter Muricem et Clarignanum; quod conquistum habebat per concambiationem a Liraldo et Hugone, nepotibus Ugonis filii Ascari, in plebe de Luzano (180 bis), reservato usu fructu diebus vitæ suæ et Brutuli sui filii et filiorum Brutuli, si masculi fuerint de legitimo matrimonio procreati. Eodem vero anno (III Kal. Decembris, synodus) celebrata est ab eodem pontifice, in qua inter cætera excommunicatus est Constantinopolitanus imperator (181). Juraverunt quoque in eadem synodo legati Henrici et Rodulfi, quisque pro domino suo, quod nullis dolis colloquium legatorum Sedis Apostolicæ in Teutonico regno habendum impedient. Multa etiam alia sunt ab eodem in eadem synodo constituta (182), quæ longum est enarrare. Renovavit autem et anathema factum super Guibertum Ravennatem, et civibus majoribus omnibus atque minoribus nuntiavit, eum esse excommunicatum et destructorem Ecclesiæ Ravennatis.

8. Altero quidem anno (183) pontificatus ejusdem 6 mense Februario, indictione II, celebrata est synodus Romæ, ad honorem Dei et ædificationem Ecclesiæ, in basilica Sancti Salvatoris; in qua omnes archiepiscopi, religiosæ personæ, congregatæ sunt, ut sanctam synodum celebrarent. Omnibus igitur congregatis, habitus est sermo de corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi, multis hæc, nonnullis illa, prius sentientibus. Maxima siquidem pars, panem et vinum, per sacræ orationis verba et sacerdotis consecrationem, Spiritu sancto invisibiliter operante, converti substantialiter in corpus Dominicum, de Virgine natum, quod et in cruce pependit, et in sanguinem, qui de ejus latere militis effusus est lancea, asserebat, atque auctoritatibus orthodoxorum Patrum, tam Græcorum quam Latinorum, modis omnibus defendebat; quidam vero, nimia cæcitate percussi, figuram tantum (et substantiale illud corpus in dextera Patris sedens esse); se et alios decipientes, quibusdam cavillationibus conabantur astruere. Verum ubi cœpit res

lunt esse promotum.

(180) Hunc quoque abbatem S. Victoris Gregorius cardinalem creaverat; qui a Bertholdo Constantiensi laudatur ut *vir omni charitate plenus*, et obiit anno 1079.

(180 bis) *Luigianum* Spoletum versus Marchiam distat 5 p. m. et hinc intervallo 2 aut 3 milliarium, secundum tabulam topographicam Umbriæ, C. Moro, id est, *Castellum Mauri*; et *Can-Moro* id est, *Campus-Mauri*, quæ videntur huc facere, licet nomina *Muricis* et *Clarignani* modo non reperiantur.

(181) *Nicephorus Botoniates*, tyrannice sibi Imperium vendicant, Michaellem cum conjugate et filio in Blachernis captos in monasterium relegarat: erat autem Michael Ducas Romanæ Ecclesiæ communioni adhærens.

(182) Inveniuntur adhuc Tituli 83 Capitulum, decreta vero iis respondentia 12 duntaxat supersunt.

(183) Anno 1079, nam prior Synodus pertinet ad an. 1078.

agi, prius etiam quam tertia die ventum fuerit in synodum, defecit contra veritatem niti pars altera. Nempe Spiritus sancti ignis, emolumenta palearum consumens, et fulgore suo falsam lucem diverberando obtenebrans, noctis caliginem vertit in lucem. Denique Berengarius, hujus erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem, errasse se coram concilio frequenti confessus, veniamque postulans et orans, eam ex apostolica clementia meruit, juravitque sicut in consequentibus continetur :

9. Ego Berengarius, corde credo et ore confiteor, panem et vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis et verba nostri Redemptoris, substantialiter converti in veram et propriam ac vivificatricem carnem et sanguinem Domini nostri Jesu Christi; et post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine, et quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, et quod sedet ad dexteram Patris; et verum sanguinem Christi, qui de latere ejus effusus est; non tantum per signum et virtutem sacramenti, sed in proprietate naturæ et veritate substantiæ, sicut in hoc brevi continetur, et ego legi, et vos intelligitis. Sic credo, nec contra hanc fidem ulterius docebo : sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia. Tunc D. papa præcepit Berengario, ex auctoritate Dei omnipotentis et sanctorum apostolorum Petri et Pauli, ut de corpore et sanguine Domini nunquam ulterius cum aliquo disputare, vel aliquem docere præsumeret; excepto causa reducendi ad hanc fidem eos, qui per ejus doctrinam ab ea recesserant.

10. His itaque pie et feliciter actis, inter multas proclamationes conquesti sunt legati regis Rodulphi super Henrico, quod, nulli loco, nulli personæ parcens religionem (*forte*, regionem) transalpinam contereret et conculcaret; neminem debitus ordo, honor aut reverentia tueretur; et uti vilia mancipia, non modo sacerdotes et clerici, verum etiam archiepiscopi et episcopi caperentur, vinculisque manciparentur, partimque trucidarentur. Decreverunt ergo quam plures concilii, in illius tyrannidem gladium apostolicum debere evaginari; sed distulit apostolica mansuetudo. Juraverunt igitur legati Henrici regis illud, quod in sequentibus scriptum reperitur; Legati Domini mei ad vos venient infra terminum ascensionis Domini (184), excepta majori vi id est morte vel gravi infirmitate vel captione absque dolo, qui legatos Romanæ Ecclesiæ secure ducent et reducent; et Dominus Rex erit obediens illis, secundum justitiam et judicium illorum; et hæc omnia absque dolo, nisi quantum ex jussione vestra remanserit. Et hæc juro ex præcepto domini mei regis Henrici. Itidemque Rodulphi quod sequitur : Si colloquium ex vestro præcepto constitutum fuerit

A in partibus Teutonicis, loco et tempore a vobis definito, ante præsentiam vestram vel legatorum vestrorum, dominus noster rex Rodulphus vel ipse veniet, vel episcopos et fideles suos mittet; paratusque erit judicium de causa regni subire, nulloque malo ingenio conventum a vobis sive legatis vestris constitutum impediet; et postquam inde certum vestrum nuntium videbit, de pace in regno statuenda et confirmanda, studebit ut legatio vestra provenire ad pacem regni et concordiam possit. Hæc omnia observabuntur, nisi quantum ex vestra licentia remanserit, vel ex impedimento legitimo, scilicet morte vel gravi infirmitate vel captione sine dolo. (185)

B) 11. Septimo quoque anno sui pontificatus idem Pontifex Romæ celebravit synodum, in qua interfuerunt archiepiscopi et episcopi diversarum urbium, nec non et abbatum ac diversorum ordinum clericorum et laicorum innumerabilis multitudo; in qua apostolica constituta corroborans, multa quæ corrigenda erant correxit, et quæ corroboranda firmavit. Inter cætera namque in fine synodalis absolutionis hæc annexuit, et perpetuæ memoriæ posteris scribenda mandavit, ita dicendo : Patrum sanctorum statuta sequentes, sicut in prioribus conciliis, quæ Deo miserante celebravimus, de ordinatione ecclesiasticarum dignitatum statuimus, ita et nunc apostolica auctoritate decernimus ac confirmamus, ut si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter episcopos vel abbates habeatur, nec ulla ei ut episcopo seu abbati audientia concedatur; insuper ei gratiam S. Petri et introitum ecclesiæ interdicimus, quousque locum quem sub crimine tam ambitionis quam inobedienciæ, quod est scelus idolatriæ, cædit, resipiscendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus ecclesiasticis dignitatibus constituimus. Item si quis imperatorum, regum, ducum, marchionum, comitum, vel quarumlibet sæcularium potestatum aut personarum investituram episcopatus vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, ejusdem sententiæ vinculo se obstrictum esse sentiat. Insuper etiam nisi resipiscat, et Ecclesiæ propriam libertatem dimittat, divinæ animadversionis ultionem in hac præsentī vita, tam in corpore quam in cæteris rebus suis sentiat, ut in adventu Domini Spiritus salvus fiat.

D 12. Item sententiam depositionis et excommunicationis, jam plerumque datam in Theodaldum Mediolanensem dictum archiepiscopum, et Guibertum Ravennatem, et Rolandum Tarvisiensem confirmamus et corroboramus; et Petrum olim Rodonensem (Ruthenen) episcopum, nunc autem Narbonensis Ecclesiæ invasorem, pari sententia damnamus. Item si quis

(184) Ascensio Domini, eo anno quo celebratum est Paschæ 24 Martii, incidit in diem 2 Maii.

(185) Addit Labbeus, eodem anno vi Nonas Maii, alterum Concilium, in quo coram quatuor Episcopis, pluribus Cardinalibus, Abbatibus, & Archipre-

sbyteris deliberatum sit, *Utrum bona ecclesiarum possint poni in pignore pro pecunia colligenda, ad resistendum Guiberto Archiepiscopo Ravennati, Romanam Sedem invadere conanti.*

Normannorum terras S. Petri, videlicet illam partem Firmanæ Marchiæ quæ nondum pervasa est, et ducatum Spoletanum et Campaniam, nec non maritimas atque Sabinum et comitatum Tiburtinum, nec non monasterium S. Benedicti Montis Cassini et terras sibi pertinentes, insuper et Beneventum invadere vel deprædari præsumperit, gratiam S. Petri et introitum ecclesiæ ei usque ad satisfactionem interdicimus. Verumtamen si quis illorum adversus habitatores harum terrarum aliquam justam causam habuerit, prius a nobis, vel rectoribus seu ministris inibi constitutis, justitiam requirat; quæ si ei denegata fuerit, concedimus ut pro recuperatione suarum rerum de terra illa accipiat; non tamen ultra modum neque more prædonum, sed ut decet Christianum, et eum qui sua magis quærit recipere quam aliena diripere, et qui timet gratiam Dei amittere et maledictionem beati Petri incurrere (186).....

13. In octavo sui Pontificatus anno, episcopis per principatus Apuliæ et Calabriæ constitutis, inter cætera verba, in quadam epistola (187), malignitates regis Henrici et Guilberti Ravennatis archiepiscopi, « in jam dicta synodo excommunicatorum » denunciavit. Primum namque malitiam, quam super ipsum D. papam Alexandrum per Cadulum Parmensem facere conatus est, innotuit; et quod Deus, qui superbis resistit, humilibus dat gratiam, superbiam eorum in foveam, quam aliis paraverant, cadere pro suis sceleribus juste permiserit, nuntiavit. Guibertum vero, Romanæ Ecclesiæ perjurum, Ravennatis Ecclesiæ devastatorem, antihristum et hæresiarcham, pro nefandissimis suis sceleribus, designavit. Omnibus vero episcopis et Ravennatis Ecclesiæ suffraganeis, et omnibus majoribus et minoribus ejusdem civitatis, ac per totam Marchiam nec non totum ducatum, sine spe recuperationis damnatum atque depositum notificavit; quorum almius præsul auxilio fretus, sicut B. Petrus B. Apollinarem transmisit ad prædicandum; sic ipse, qui licet indignus vicem ejus gerebat, archiepiscopum (188) ibi ad hominum animas Deo lucrificandas, et hæresim prædicti Guilberti destruendam, mittere curavit. Eodem vero anno Romæ in basilica S. Salvatoris celebrata

est ab eodem Pontifice (189) synodus; in qua inter cætera (sententiam depositionis archiepiscoporum Arelatensis et Narbonensis, atque excommunicationis per legatos apostolicæ Sedis promulgatam D. papa, his qui aderant collaudantibus, firmavit). Henricum quoque dictum regem et omnes fautores ejus, qui in prædicta excommunicatione animum induraverant, iterum excommunicavit et anathematizavit; item Ildimundum et Landum Campanos tyrannos, omnesque adjutores eorum. Præterea suspendit ab officio quosdam episcopos, qui ad concilium invitati, neque ipsi neque nuntii eorum pro ipsis venerunt.

14. Anno duodecimo pontificatus ejusdem D. Gregorii, ab Incarnatione Domini 1194, XII Kalendas decembris, præside eodem apostolico, celebrata est tribus diebus in Lateranensi basilica synodus, in qua fuerunt archiepiscopi, episcopi et abbates Campaniæ, et de principatibus Calabriæ atque Apuliæ, paucique Gallicani; nam plurimos perfidia Henrici tyranni iter revertere compulit; qui Ostiensem (190) episcopum, de legatione apostolica redeuntem, contra fas et juramenti fidem, capi jussit sive permisit. Tres autem synodos Quadragesimales (191) ejusdem Henrici persecutio præpedivit; qui semel B. Paulum, bis B. Petrum aggressus, demum post multum fusum sanguinem, non tam suorum fortitudine quam negligentia civium, portas et muros surripuit. Romanum siquidem vulgus, pars videlicet copiosior civitatis, biennali bello fatigatum, acri inedia laborabat; cum nec ipsis ad vicina oppida vel castra liceret, nec jurati Henrici ad urbem vellent negotiatum venire; multi autem fame adacti urbem reliquerant; proinde ceteri, bello remissius attentum rem ex animo minus gerebant, et a custodiis prout cuique libebat sine timore negligentius aberant.

15. Hæc super Henrici tyrannide, quia se occasio præbuit, perstrinxisse sufficiat. (Ceterum Dominus Apostolicus in eadem Synodo, de fidei forma et Christianæ religionis conversatione, sed et de robore animique constantia, ad præsentem pressuram necessaria, ore non humano sed Angelico patenter edisserens, die tertia totum fere Conventum in ge-

(186) Sequebatur in Ms. nostro ex Vitis Pontificum excommunicatio Regis Henrici . . . . . Acta Romæ Nonis Martii Indictione III, plane sicut eam impressam habes in Vita num. 96 et seqq. et omnia simul cum duobus Capitulis hic omissis, de falsa pœnitentia et de electione Pontificum reperiuntur impressa apud Baronium ad an. 1080, nam quod in Registro unde accepta sunt notetur annus 1079, oritur a ratione prænotata anni Florentini usque ad Annuntiationem protrahendi: cumque Pascha anni 1080 bissextilis celebratum sit 12 Aprilis, intelligitur etiam hæc Synodus prima hebdomade Quadragesimæ convenisse, post Dominicam quæ cadebat in 29 Februarii.

(187) Hæc est lib. VIII Epist. 5, data Cicani XII Kalendas Augusti.

(188) Ejusdem libri Epist. 14, scripta omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus atque Militibus, in parochia Ravennati atque Pentapoli, nec non et in

PATROL. CXLVIII.

D Marchia Firmana et in Ducatu Spoletino, commorantibus; illis videlicet qui B. Petrum diligunt, neque vinculis excommunicationis tenentur. Et his solis salutem et Apostolicam benedictionem impertiens, data II Idus Decembris, commendat iis Ravennatem Archiepiscopum R. quem post longas et innumeras pervasorum occupationes, nuperrime, sicut olim a B. Petro Appollinarem ita hunc Ravennas ab Ecclesia Romana meruit accipere. Baronius Richardum legit, et magnæ æstimationis virum appellat: neque minus possumus de eo credere, etsi nihil usquam ab eo actum inveniamus.

(189) Si hæc æque ac aliæ Quadragesimalis fuit, quod præsumere licet, coacta fuerit post primam Dominicam, cadentem anno 1081 in diem 21 Februarii, quando Pascha fuit 4 Aprilis.

(190) Otho Castillionæus hic fuit, postea Papa Urbanus II.

(191) Annorum scilicet 1082, 1083, 1084.

mitus et lacrymas compulit : sicque Concilium, Apostolica benedictione lætificatum, in pace dimisit.) Tres autem vices Henricus, ut dictum est, Romam venerat. Sed unum est quod cum silentio præterire non oportet : in ultima namque secum Guibertum Ravennatensem, jam multoties damnatum et depositum, deduxit; et invasorem super D. Gregorium Papam præposuit. Sed quid diabolus et Antichristus Romæ et in omnibus ejus finibus est operatus, longum est narrare. In castro namque S. Angeli, se cum paucis Dominus Papa reclusit, quoniam aliter Romæ remanere non poterat : Romani vero malam, quam habuerunt a principio, consuetudinem perficere ut prius cœperunt : castrum undique muris obseraverunt, ita quod nulli fas esset introeundi vel redeundi. Rex Capitolium ascendit, domos omnes Corsorum evertit, Romam ut propriam domum cœpit habere. Dehinc (192) Septem-solia, in quibus Rusticus (193), nepos prædicti Præsulis, considerat, obsidens, cum multis machinationibus attentavit, quibus quam plurimas columnas subvertit. Cui nuntius advenit, si non de obsidione exurgeret, a Roberto Guichardi Duce Apuliæ expulsus esset, et de ejus manibus nemo eum liberare posset : quoniam prædictus Dux fidelis et devotus erat B. Petri et præfati Pontificis, et dignum erat ut filius patrem de tanta captione eriperet.

16. Rex vero, accepto cum suis consilio, Romanos omnes sic allocutus est : Patres et filii, vobis coronam Imperii et regni gubernacula manibus vestris et potestati committo, animamque meam in

(192) Ciacconius, in Vita Gregorii IX, creatum ait prope Septizonium, in Diaconia S. Lucie in Septisolio. Alexander Donatus eam esse censet quæ nunc dicitur S. Lucie in Silice, et in Esquiliis sitam fuisse ait : est autem verosimile Septisolium, corrupte dictum a plebe, pro Septizonio.

(193) Præfectura hæc fuit, ut apparet, militaris; proinde a nobilitate muneris quod gessit nepos, argumentum duci posset ad nobilitatem ipsiusmet Gregorii patris vel avunculi, in favorem Petraccii eandem adstruentis.

(194) Hic ex Bertholdo ponendum esset, quomodo Romæ in festo S. Joannis Baptistæ, puta 24 Junii, cum ibi Henricus adhuc moraretur, Gregorius anathema in eum et Guibertum renovavit : quod iterum post Regis discessum fecit in Synodo, collecta mense Decembri, ut credimus; siquidem, ut

vestram curam trado. Quoniam mihi operæ pretium in Longobardiam vertere iter, promitto vobis quod, si unquam rediero, totum meipsum et omnia quæ habeo et habere potero modis omnibus tradam. Sed pius et clemens Dominus, qui novit omnium cogitationes, diu per eum non est passus Ecclesiam suam vexari : qui ad hanc civitatem ultra non est reversus. Robertus Guichardi, Romæ appropinquans diebus his ad liberandum D. Papam, primitus non intravit : sed diu non stetit, donec intravit : aditum namque per portam Flamineam habuit. Romani, audito eum intrasse, bellum erexerunt : sed nihil ei facere potuerunt, imo ipse cum suis totam Regionem illam, in qua ecclesiæ S. Silvestri et S. Laurentii in Lucina sitæ sunt, penitus destruxit et fere ad nihilum redegit. Dehinc ivit ad castrum S. Angeli, D. Papam ab eo abstraxit, secumque Lateranum deduxit : omnesque Romanos deprædari cœpit et exspoliare, atque (quod injuriosum est nuntiare) mulieres dehonestare, regionesque illas circa Lateranum et Coliseum positas igne comburere (194).

17. Eodem anno per totum orbem magna fames fuit, quod exinde multi homines mortui sunt, et sol (195) eclipsim passus est : terra mota est, castrum S. Angeli (196) captum est. Dux vero Apuliæ secum D. Papam deducens, apud Salernum dimisit; ibique amabilis Deo vir Catholicus, et contra hæreticorum arma defensor Ecclesiæ, liberator pauperum, captivorum consolator, orphanorum miserator, vitam finivit, atque Deo animam reddidit octavo Kalendas Junii.

ait Paulus num. 100, circa Kalendas Januarii prænoscere cœpit dissolutionem corporis sui. Potuit tamen etiam initio sequentis Quadragesimæ habita Synodus fuisse post 9 Martii, cum Pascha agendum esset 20 Aprilis. Cum autem Bertholdus priorem anathematis renovationem tam expresse dicit factam Romæ, videtur indicare Synodum hanc ibi factam non esse, sed alibi, puta in Monte Cassino, prius quam Salernum deduceretur Pontifex.

(195) Hanc eclipsim nemo alius historicus adnotavit, unde ejus accuratius definienda occasio defuit Calvisio in Opere chronologico, omnium quas reperit eclipseon calculos subducere solito, ex astronomicis præceptis.

(196) An a Romanis seditiosis, post Gregorii discessum vel decessum, Guiberto faventibus? Ita suspicor : residebat enim tunc Romæ Guibertus.

PROŒMIUM MABILLONII

Ad Vitam sancti Gregorii VII, scriptam a Paulo Bernriedensi, subæquali.

(Acta SS. Bened., parte II Sæculi VI, p. 403.)

1. Magnis controversiis occasionem præbuit ingens illa sacerdotium inter et imperium discordia, quæ sub Gregorio septimo papa et Henrico quarto imperatore exarsit. De his alii aliter scripsere auctores historiarum, tum veteres cum recentiores,

prout scilicet partibus addicti fuerunt. Nec animus est ejusmodi quæstiones refricare, quæ nihil ad nostrum institutum pertinent, et ex aliis auctoribus facile haberi possunt. Satis erit nobis Vitam hujus pontificis proferre, quam a Paulo Bernriedensi;